STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

ACADEMIA R. S. R.
BIBLIOTECA
Centrul de Cercetări Antropologice

9

TOMUL 4

1967

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

P 1458

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil: — prof. univ. dr. doc. șt. OLGA NECRASOV, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Redactor responsabil adjunct: — dr. V. V. CARAMELEA

Membri:
— Academician ȘT.-M. MILCU,
— prof. dr. I. G. RUSSU,
— dr. SUZANA GRINȚESCU-POP,
— D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR,
— MARIA CRISTESCU

Secretar de redacție: — ELENA RADU

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la CARTIMEX, București, Căsuța poștală 134—135, sau la reprezentanții săi din străinătate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDII ŞI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

ACADEMIA R. S. R.
BIBLIOTECA
Centrul de Cercetări Antropologice

Tomul 4, nr. 2 1967

SUMAR

Pag.

Paleoantropologie

OLGA NECRASOV şi MARIA CRISTESCU, Aspecte antropologice ale neoliticului şi eneoliticului românesc 159

OLGA NECRASOV şi D. BOTEZATU, Studiul antropologic al unui schelet din perioada hunică 171

Antropologie contemporană

OLGA NECRASOV, SUZANA GRINŢESCU-POP, MARIA CRISTESCU, TH. ENĂCHESCU şi MARIA ELENA GRAMATOPOL-ROŞCA, Asupra unor fenomene de microevoluţie observate în populaţia actuală a României . . 175

OLGA NECRASOV, Variabilitatea caracterelor antropologice ale populaţiei adulte din satul Şimon (culoarul Branului), în funcţie de sex 185

O. DEAC şi TH. ENĂCHESCU, Profilul patologic al populaţiei de la Şimon 191

ELENA RADU, Consideraţii asupra unor dimensiuni morfologice ale unui eşantion de muncitori forestieri din microzona Valea Bratiei — Argeş (Nota I) . . . 195

Antropologie socială, demografică şi culturală

S. CHELCEA, I. MIHĂILĂ, O. LUCHIAN, MARIA PAFNOTE, IULIA VAIDA şi V. V. CARAMELEA, Omul şi societatea industrială (II). Cercetări de sociologie, psihologie şi fiziologie a muncii, coordonate antropologic, fizic, social şi psiho-cultural în regiunea Argeş 205

TR. HERSENI, V. V. CARAMELEA şi N. RADU, Anchete de psihologie industrială în cadrul unei cercetări multidisciplinare coordonate antropologic, fizic, social şi cultural asupra muncitorilor minieri din „staţia-pilot" Berivoeşti-Argeş (I) 215

ST. CERC. ANTROPOL., 1967, T. 4, NR. 2, P. 157—244

P. 831-4-2
https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Pag.

Antropologie aplicată

SUZANA GRINȚESCU-POP, MARIA VLĂDESCU, V. V. CARAMELEA, TH. ENĂCHESCU și AL. ZULUF, Contribuții la studiul adaptării femeii la munca și modul de viață din societatea industrială (I). Cercetări de antropologie fizică, socială și culturală la Întreprinderea „Textila" — Pitești, Argeș 221

TH. ENĂCHESCU, SUZANA GRINȚESCU-POP și VL. GEORGESCU, Contribuție la studiul diferențierii morfologice în funcție de profilul de muncă. Nota III: Selecție și adaptabilitate 235

Note și recenzii

Proishojdenie i etniceskaia istoria russkovo naroda, po antropologiceskim dannîm (Originea și istoria etnică a poporului rus, după datele antropologice), Lucrările Institutului de etnografie N. N. MIKLUHO-MAKLAY, Serie nouă, Edit. Nauka, Moscova, 1965, t. 88 (OLGA NECRASOV) 241

Marile centre antropologice din lume: Institutele pariziene consacrate antropologiei (OLGA NECRASOV). 242

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL UNUI SCHELET DIN PERIOADA HUNICĂ

DE

OLGA NECRASOV şi D. BOTEZATU

572.78(498)

Scheletul studiat aici a fost descoperit întîmplător în anul 1965 de săteni într-o carieră pentru extras nisipul şi determinat de către arheologul Victor Teodorescu, care l-a studiat la faţa locului, drept aparţinînd perioadei hunice, pe baza inventarului găsit.

Scheletul aparţine unui individ (probabil de sex feminin) în vîrstă de 19—20 de ani, judecînd după discul de creştere proximal al humerusului încă neosificat. De altfel, şi M_3 inferioare nu sînt încă complet erupte.

SCHELETUL CEFALIC

În tabelul nr. 1 dăm dimensiunile absolute şi indicii cefalo-faciali ai acestui craniu.

Din analiza cifrelor înscrise în tabelul nr. 1 rezultă că *neurocraniul* era hiperbrahicran, hipsicran şi metriocran (respectiv tapeinocran), cu fruntea metriometopă şi cu occipitalul de lărgime mijlocie. Fruntea,

Tabelul nr. 1

Scheletul de hun de la Gherăşeni
Datele biometrice (dimensiuni şi indici) ale scheletului cranian

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici		Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	
1	g-op	166	20	po-b	111
2	g-i	162	23	circ.oriz.	479
3	g-l	165	24	po-po	313?
5	n-ba	102	25	n-o	359
7	ba-o	31	26	n-b	124
8	eu-eu	142	27	b-l	113
9	ft-ft	97	28	l-o	112
10	co-co	116	28(1)	i-o	66
11	au-au	125?	28(2)	i-o	47
12	ast-ast	107	29	n-b	113
16	lărg.for.magn.	30	30	b-l	99
17	ba-b	137	31	l-o	96

ST. CERC. ANTROPOL., 1967, T. 4, NR. 2, P. 171—174

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1 continuare

Nr. Martin	Dimensiuni și indici		Nr. Martin	Dimensiuni și indici	
31(1)	l-i	63	46	zm-zm	91
31(2)	i-o	44	—	zm_1-zm_1	92
—	l-op	38	48	n-pr	62
—	op-o	76	50	mf-mf	21
—	ung.tg.front.	74°	51	mf-ek	40
32	ung.n-m/OAE	73°	52	înălț. orbit.	32
32(la)	ung.n-b/OAE	49°	54	al-al	23
33	ung. l-o/OAE	114°	55	n-ns	45?
33(1)	ung. l-i/OAE	91°	62	ol-sta.	47
33(2)	ung. i-o/OAE	144°	63	enm_2-enm_2	40
37	ung. n-i/OAE	8°	—	n/fmo-fmo	19
8/1	I.cefalic	85,54	—	ssp/zm_1-zm_1	23?
17/1	I.vertic. long	82,50	72	ung. n-pr/OAE	77°
17/8	I.vertic.trans.	96,48	73	ung. n-ns/OAE	79?
20/1	I.porio-breg.long.	66,87	74	ung. ns-pr/OAE	73
20/8	I.porio-breg.trans.	78,17	—	ung. nazo-malar	135°
9/10	I.front.transv.	83,62	—	ung. zigo-maxilar	127°
9/8	I.front.par.trans.	68,31	69	id-gn	32
12/8	I.occip.par.trans.	75,35	69(1)	înălț.la niv.g.m.	30
16/7	I.foram.magn.	96,77	69(3)	gros. la niv.g.m.	12
27/26	I.front.par.long.	91,13	71	lărg.ram.vertic.	34
29/26	I.curb.front.	91,13	79(a)	ung.ram.vertic.mand	133°
30/27	I.curb.pariet.	87,61	40/5	I.proem.a feței	102,94
31/28	I.curb.occipit.	85,71	9/43	I.ft-ft/fmt-fmt	97,98
31(1)/28(1)	I.curb.part.sup.occ.	95,45	9/45	I.fronto-jugal	79,51
31(2)/28(2)	I.curb.part.inf.occ.	93,62	45/8	I.jugo-pariet.	85,92
31(2)/31(1)	I.occipit. 1	69,84	46/45	I.zm-zm/zy-zy	74,59
28(2)/28(1)	I.occipit. 2	71,21	48/45	I.facial super.	50,82
40	ba-pr	105	52/51	I.orbitar	80,00
42	ba-gn	110	54/55	I.nazal	51,11
43	fmt-fmt	99	63/62	I.palatal	85,11
43(1)	fmo-fmo	92	69(3)/69(1)	I.robust.mandib.	40,00
44	ek-ek	90	—	I.nazo-malar	20,65
45	zy-zy	122?	—	I.zigo-maxilar	25,00

aproape lipsită de relief supraorbitar, este puțin înclinată; linia creștetului este scurtă și ascendentă. Occipitalul și partea posterioară a parietalelor sînt puternic aplatisate. La partea posterioară a suturii coronare se remarcă o ușoară depresiune postbregmatică, care împreună cu aplatisarea regiunii posterioare a calotei și cu forma frunții și a creștetului, precum și cu poziția găurii occipitale, produc impresia unei ușoare deformări artificiale.

În raport cu aceasta, hiperbrahicrania și aplatisarea occipitalului, precum și hipsicrania accentuată, trebuie să fie interpretate drept rezultate ale acțiunii de deformare. Totuși, așa cum a arătat unul dintre noi în colaborare cu M. Cristescu și S. Antoniu, acțiunea deformatoare nu putea să transforme un craniu inițial dolicocran într-unul hiperbrahicran, ci doar să accentueze o brahicranie naturală.

Iată de ce putem conchide că craniul individului studiat a aparținut categoriei brahicrane.

Forma neurocraniului în norma verticală este scurt pentogonoidă, cu bosele parietale foarte proeminente. Norma occipitală are forma de „casă" înaltă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Masivul facial este sensibil proiectat înainte, profilul vertical prezentînd un uşor prognatism facial total (77°), cu un mezognatism al regiunii nazale (79°) şi un prognatism al regiunii subnazale (73°), accentuat încă de un prognatism dentar.

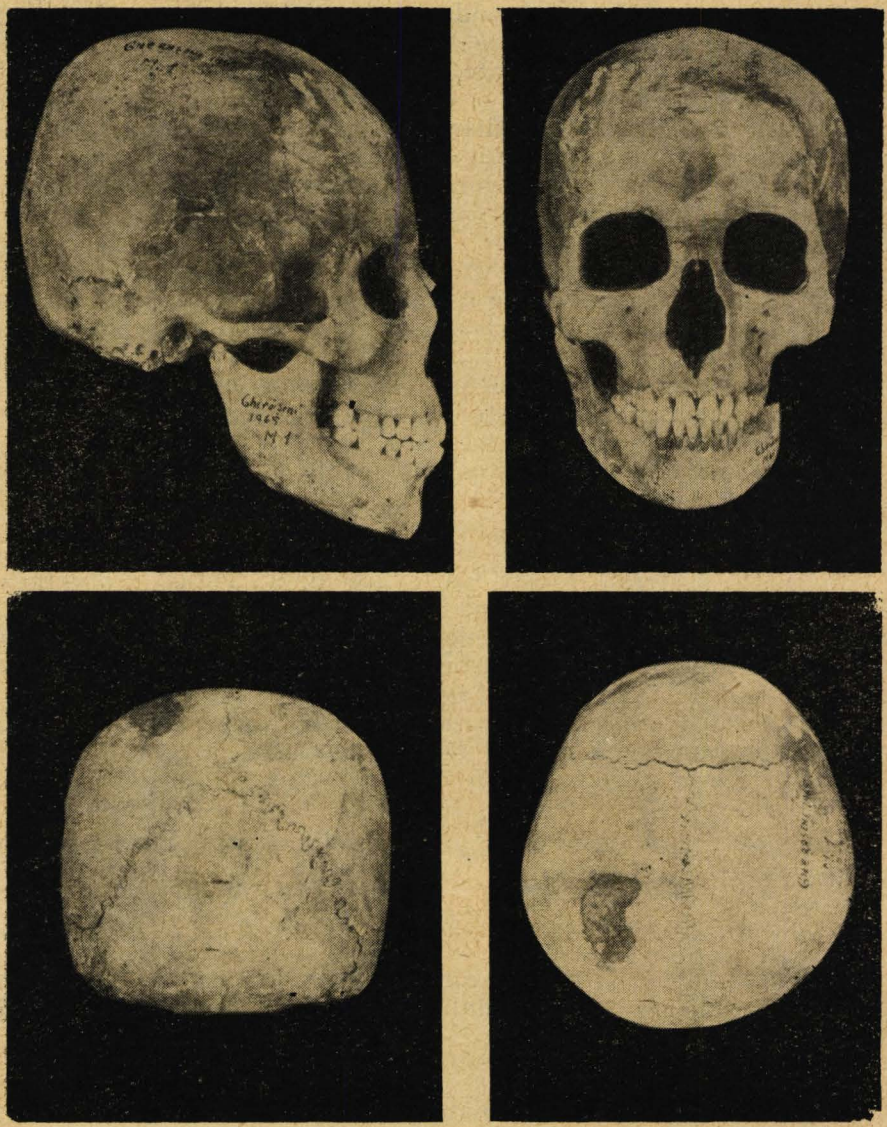

Fig. 1. — Craniul de la Gherăşeni (datînd din perioadă hunică).

Indicele de proiectare a feţei (indicele gnatic al lui Flower) este şi el destul de ridicat (102,94).

Profilarea orizontală a feţei, definită prin unghiurile nazo-malar (135°) şi zigo-maxilar (127°), încadrează masivul facial în categoria euro-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

poidă, ca şi indicele nazo-malar (20,65), în timp ce indicele zigo-maxilar (25,00) prezintă o situaţie intermediară între variabilitatea acestui caracter la europoizi şi la mongoloizi.

Masivul facial se încadrează prin indicele său facial superior (50,82) la limita inferioară a categoriei mezene. Orbitele sînt mezoconce (80,00) şi de formă dreptunghiulară. Nasul aparţine categoriei camerine (51,11), situîndu-se însă la limita ei spre mezorinie. O bună parte din oasele nazale lipsesc, dar părţile prezente, precum şi dispoziţia apofizei frontale a maxilarului superior, indică o carenă destul de proeminentă. Nazionul prezintă o poziţie intermediară. Dispoziţia malarelor este intermediară, iar fosele canine sînt mijlociu dezvoltate. Indicele cranio-facial transversal (85,92) aparţine categoriei criptozigale şi este de tip europoid.

Arcada dentară este tipic paraboloidă, dar alungită (în raport cu prognatismul).

Mandibula este destul de gracilă, prezintă un menton bine conturat. Ramul vertical prezintă o margine posterioară puternic înclinată, această dispoziţie fiind bine exprimată atît prin valoarea unghiului goniac (133°), cît şi prin lărgimea mare a incizurii sigmoide, precum şi a lărgimii sale superioare (apreciată scopic prin cauza deteriorării condilului ramului drept, singur prezent). Este interesantă de semnalat prezenţa unei uşoare depresiuni (cupule) deasupra apofizelor genii.

Dentiţia este aproape neerodată, iar M_3 sînt pe cale de erupere.

STATURA ŞI SCHELETUL POSTCRANIAN

Scheletul postcranian este foarte necomplet. Totuşi, graţie prezenţei unui humerus întreg, s-a putut calcula statura, care este de 159 cm (după metoda lui Manouvrier) şi de 164 cm (după metoda lui Trotter şi Glesser). Aceasta înseamnă o statură feminină supramijlocie în primul caz şi o statură mare în cel de-al doilea.

Humerusul (care este singurul os întreg) este gracil, prezintă o perforaţie olecraniană şi inserţii musculare slabe.

Femurul este eurimer, gracil şi el, dar prezintă un pilastru destul de proeminent.

Tibia este euricnemă şi nu oferă vreo retroversiune a platourilor tibiale.

CONCLUZII

Scheletul de femeie tînără din perioada hunică găsit la Gherăşeni aparţine incontestabil fondului europoid, la care s-au adăugat slabe elemente mongoloide.

BIBLIOGRAFIE

1. Nemeskéri J., *La population de Csávar dans l'époque romaine tardive*, Cran. Hungar., 1966, **1**, *1*,
2. Nicolăescu-Plopşor S., *Anthropologische befunde über die Skelettreste aus dem Hunnengrab von Dulceanca (rayon Roşiori)*, Dacia, 1961, V.

Secţia de antropologie — Iaşi

Primit în redacţie la 16 innie 1967.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ASUPRA UNOR FENOMENE DE MICROEVOLUȚIE OBSERVATE ÎN POPULAȚIA ACTUALĂ A ROMÂNIEI*

DE

OLGA NECRASOV, SUZANA GRINȚESCU-POP, MARIA CRISTESCU, TH. ENĂCHESCU și MARIA ELENA GRAMATOPOL-ROȘCA

572.512 (498)

Cercetările antropologice realizate asupra populației adulte actuale din unele colectivități umane intens endogame și compararea datelor obținute cu cele realizate acum 30 de ani permit autorilor să identifice unele fenomene de microevoluție în populația țării noastre. Totodată, cercetarea ritmului creșterii și dezvoltării copiilor din zilele noastre și compararea datelor obținute cu cele de acum 30 de ani permit scoaterea în evidență a fenomenului de accelerare, stabilindu-se și variabilitatea acestuia.

Fenomene de microevoluție a populațiilor umane au fost identificate destul de recent în unele țări care dispuneau de date comparative pentru trecut. Ele se referă atît la modificările survenite în populația adultă actuală în comparație cu generațiile trecute (creșterea taliei medii, brahicefalizare), cît și la modificările apărute în creșterea și dezvoltarea copiilor.

Nu se cunoaște încă dacă aceste fenomene prezintă un caracter de generalitate, dacă prin ele specia umană suferă modificări mai adînci, de tipul biomorfozelor lui Max Bürger[1], sau mai superficiale, avantajoase sau defavorabile și nici cauzalitatea lor precisă. Tot ce se cunoaște este că ritmul lor nu este același nici în timp și nici în spațiu.

Iată de ce este atît de important să se identifice existența și proporțiile acestor fenomene în acele zone în care ele nu au fost puse în evi-

* Lucrare prezentată la Sesiunea științifică a centenarului Academiei în septembrie 1966.

[1] Prin biomorfoze, Max Bürger înțelege modificări în biologia unei specii, care se accentuează în cursul a o serie de generații și sînt determinate de condițiile de viață.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

denţă, această identificare constituind una din sarcinile pe plan antropologic ale Programului biologic internaţional. Iată de ce de cîtva timp ne străduim să obţinem rezultate în această problemă pentru ţara noastră.

În cele ce urmează, vom expune unele date obţinute pînă în prezent.

I. MODIFICĂRILE ÎN POPULAŢIA ADULTĂ

Pentru a constata dacă şi în populaţia noastră adultă se petrec azi fenomene microevolutive, am recurs la studiul antropologic al unor comunităţi relativ închise demografic, care fuseseră deja studiate acum 25—30 de ani. Pentru ca seriile studiate de noi să reprezinte într-adevăr generaţia-fiică faţă de seriile cercetate în trecut, nu am luat decît indivizii în vîrstă de 21—45 de ani, originari de cel puţin trei generaţii din satele studiate. În acest caz se află următoarele: *satul Nerejul* din Ţara Vrancei (studiat în 1927 de Fr. Rainer şi cercetat de Olga Necrasov,

Tabelul nr. 1

ŢARA DORNELOR

Diferenţele dintre mediile obţinute în 1940 şi în 1965

Caractere		Dorna Arin	Şarul Dornei + Panaci	Neagra Şarului	Caractere		Dorna Arin	Şarul Dornei + Panaci	Neagra Şarului
Talia	1940	168,75	169,09	168,41	zy-zy	1940	144,07	144,55	144,88
	1965	169,45	170,29	169,95		1965	143,55	144,54	144,45
	Dif.	+0,70	+1,20	+1,54		Dif.	−0,52	−0,01	−0,43
	T.S.	1,32	2,22	2,48		T.S.	1,03	0,02	0,89
g—op	1940	185,93	186,20	186,53	Indice	1940	89,54	88,81	88,50
	1965	187,90	187,64	187,68	morfol.	1965	90,99	90,75	88,69
	Dif.	+1,97	+1,44	+1,15	facial	Dif.	+1,45	+1,94	+0,19
	T.S.	3,58	2,48	1,64		T.S.	3,15	3,88	0,38
eu—eu	1940	157,38	157,97	158,18	Indice	1940	76,60	76,21	76,07
	1965	159,76	159,53	159,62	fronto-	1965	79,93	77,81	77,79
	Dif.	+2,38	+1,56	+1,44	jugal	Dif.	+3,33	+1,60	+1,72
	T.S.	4,57	3,12	2,62		T.S.	10,10	6,15	6,14
ft—ft	1940	110,07	110,33	110,39	n-sn	1940	59,48	59,51	59,35
	1965	114,61	112,56	112,23		1965	60,68	61,41	59,79
	Dif.	+4,54	+2,23	+1,84		Dif.	+ 1,20	+1,83	+0,44
	T.S.	10,45	6,19	2,04		T.S.	3,24	4,94	0,97
Indice	1940	84,66	84,91	84,75	al-al	1940	37,17	37,55	37,20
cefalic	1965	84,96	85,12	85,22		1965	35,06	34,60	34,37
	Dif.	+0,30	+0,21	+0,47		Dif.	−2,11	−2,95	−2,83
	T.S.	0,97	0,70	1,46		T.S.	8,79	12,29	11,79
Indice	1940	70,12	69,57	69,85	Indice	1940	62,52	63,03	62,96
fronto-	1965	71,68	70,29	70,11	nazal	1965	57,88	56,20	56,19
parietal	Dif.	+1,56	+0,72	+ 0,26		Dif.	−4,64	−6,83	−6,77
	T.S.	5,57	1,44	0,81		T.S.	8,38	12,41	9,81
n—gn	1940	129,92	128,28	128,10					
	1965	130,54	131,17	128,20					
	Dif.	+0,62	+2,89	+0,10					
	T.S.	1,05	5,66	0,16					

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Suzana Pop, Th. Enăchescu şi C. Rişcuţia în 1956), satele din *Ţara Dornelor* (studiate de Olga Necrasov în 1941 şi cercetate de acelaşi autor împreună cu un colectiv ieşean în 1965), satul *Drăguş* din Transilvania (studiat în 1927 de Fr. Rainer şi cercetat de Th. Enăchescu, SuzanaPop şi colab. în 1964), precum şi alte sate al căror studiu nu a fost încă încheiat.

Redăm în tabelele nr. 1, 2 şi 3 modificările unor caractere, surprinse în satele menţionate. Aceste tabele prezintă mediile caracterelor obţinute în trecut în comparaţie cu valorile lor actuale, diferenţele realizate, precum şi testul de semnificaţie al diferenţelor (testul Student).

a) *Satele din Ţara Dornelor* prezintă modificările următoare, semnificative din punct de vedere statistic: o mărire a staturii medii; o mărire a dimensiunilor orizontale ale neurocraniului, care este proporţional mai amplă la diametrul transvers decît la cel longitudinal, ceea ce aduce cu sine o accentuare a brahicefaliei (care era destul de ridicată şi în generaţia precedentă); o creştere puternică a diametrului frontal minim; o micşorare (de amplitudine mică) a diametrului bizigomatic, dar o mărire

Tabelul nr. 2

NEREJ (VRANCEA)

Diferenţele dintre mediile obţinute în 1927 şi în 1956

Caracterele			Caracterele		
Talia	1927	166,80	zy—zy	1927	131,60
	1956	166,85		1956	131,87
	Dif.	+0,05		Dif.	+0,27
	T.S.	0,06		T.S.	0,38
g—op	1927	185,70	Indice morfologic facial	1927	86,95
	1956	183,82		1956	89,46
	Dif.	−1,88		Dif.	+2,51
	T.S.	2,00		T.S.	4,04
eu—eu	1927	151,10	Indice fronto-jugal	1927	73,71
	1956	152,96		1956	77,40
	Dif.	+1,86		Dif.	+3,69
	T.S.	2,77		T.S.	11,18
ft—ft	1927	102,10	n—sn	1927	53,20
	1956	108,17		1956	54,74
	Dif.	+6,07		Dif.	+1,54
	T.S.	10,28		T.S.	3,20
Indice cefalic	1927	81,52	al—al	1927	34,30
	1956	83,33		1956	36,04
	Dif.	+1,81		Dif.	+1,74
	T.S.	3,41		T.S.	4,83
Indice fronto-parietal	1927	67,99	Indice nazal	1927	65,23
	1956	70,76		1956	65,76
	Dif.	+2,77		Dif.	+0,53
	T.S.	7,48		T.S.	0,56
n—gn	1927	121,20			
	1956	124,76			
	Dif.	+3,56			
	T.S.	4,68			

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

a înălțimii feței, ceea ce antrenează creșterea indicelui morfologic facial. În fine, date fiind mărirea diametrului frontal și o oarecare micșorare a celui bizigomatic, se înregistrează o creștere apreciabilă a indicelui fronto-jugal.

Pe plan tipologic, toate aceste modificări reprezintă o *dinarizare* și mai puternică a unei populații deja predominant dinaroide.

b) *Satul Nerejul* (Țara Vrancei) oferă o oarecare diminuare a lungimii neurocraniului, întovărășită de o mărire a lărgimii sale, având drept efect o majorare a indicelui cefalic, statura rămînînd practic aceeași. Se înregistrează o lărgire a frunții și o leptomorfizare a feței prin mărirea înălțimii sale, lărgimea rămînînd aceeași.

Ansamblul acestor modificări se înscrie de asemenea pe linia unei dinarizări crescînde a unei populații prezentînd în generația trecută un fond dinaro-mediteranoid.

c) *Satul Drăguș* (Făgăraș) prezintă o accentuare a hiperbrahicefaliei inițiale în urma creșterii lărgimii neurocraniului, întovărășită de o slabă diminuare a lungimii sale. Aceste două procese, puțin semnificative

Tabelul nr. 3

DRĂGUȘ (FĂGĂRAȘ)

Diferențele dintre mediile obținute în 1932 și în 1964

Caracterele			Caracterele		
Talia	1932	168,10	zy—zy	1932	141,00
	1964	168,70		1964	145,38
	Dif.	+0,60		Dif.	+4,38
	T.S.	0,73		T.S.	5,84
g—op	1932	182,00	Indice	1932	85,80
	1964	181,26	morfologic	1964	88,46
	Dif.	−0,74	facial	Dif.	+2,66
	T.S.	1,01		T.S.	3,52
eu—eu	1932	158,00	Indice	1932	74,80
	1964	159,47	fronto-jugal	1964	77,52
	Dif.	+1,47		Dif.	+2,72
	T.S.	1,86		T.S.	6,48
ft—ft	1932	106,00	n—sn	1932	55,00
	1964	112,60		1964	59,26
	Dif.	+6,60		Dif.	+4,26
	T.S.	10,48		T.S.	6,27
Indice cefalic	1932	86,60	al—al	1932	34,00
	1964	88,30		1964	36,09
	Dif.	+1,70		Dif.	+2,09
	T.S.	3,47		T.S.	4,75
Indice fronto-parietal	1932	67,50	Indice nazal	1932	62,00
	1964	70,70		1964	61,45
	Dif.	+3,20		Dif.	−0,55
	T.S.	7,27		T.S.	1,63
n—gn	1932	122,00			
	1964	128,69			
	Dif.	+6,69			
	T.S.	6,37			

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

din punct de vedere statistic, luate izolat, devin apreciabile în opoziție, mărirea indicelui cefalic fiind semnificativă. Statura nu crește decît foarte puțin. Fruntea prezintă o lărgire atît absolută, cît și relativă. Ambele dimensiuni principale ale feței cresc de asemenea, mărirea celei longitudinale fiind mai sensibilă și aducînd cu sine o majorare a indicelui facial.

Toate aceste modificări înseamnă, din nou, o dinarizare crescîndă a populației actuale a acestui sat.

Aceste constatări referitoare la sate destul de depărtate între ele ne obligă să ne întrebăm care ar putea să fie determinismul fenomenului observat. Venirea unor indivizi aparținînd tipului dinaroid, care ar fi putut spori fondul dinaric, este exclusă atît pentru motivul că satele studiate prezentau în perioada nașterii indivizilor cercetați un grad destul de înalt de endogamie, precum și pentru că atît în cercetările noastre actuale, cît și în cele vechi au fost aleși numai acei indivizi ai căror ascendenți sînt originari din satele respective de cel puțin trei generații. Dinarismul mai accentuat al populației actuale din aceste sate în comparație cu populația de acum 25—30 de ani nu se datorește deci unui aport extern.

Trebuie să admitem astfel că dinarizarea crescîndă a populațiilor grupului de sate studiat s-ar putea datora fie particularităților de transmitere ereditară a caracterelor considerate, fie unor influențe de ordin metabolic și endocrin, care ar fi putut favoriza accentuarea faciesului dinaroid.

În aceeași ordine de idei, trebuie să remarcăm că brahicefalizarea mai puternică, care constituie unul din aspectele caracteristice ale acestui fenomen, este încă în plină desfășurare cel puțin în unele părți ale țării noastre, contrastînd astfel cu fenomenul de „debrahicefalizare", care pare să fie început în alte regiuni (Savoia, după G. Billy). Dacă brahicefalizarea poate fi ușor explicată pe plan genetic, știut fiind că în transmiterea ereditară a formei calotei forma rotunjită este dominantă față de cea alungită, dimpotrivă, fenomenul de debrahicefalizare nu-și mai poate găsi aceeași explicație.

II. MODIFICĂRILE ÎN CREȘTEREA ȘI DEZVOLTAREA COPIILOR

Pentru a constata dacă există modificări în viteza realizării maturității sexuale (care constituie un moment crucial al creșterii și dezvoltării copiilor), am recurs la compararea datelor obținute de unul din noi (M. Cristescu și colab.) cu datele existente pentru perioadele mai vechi. Am recurs de asemenea la metoda anamnezei pentru generațiile bătrîne.

Date cu privire la apariția primei menstruații în trecut nu găsim decît în lucrarea Valentinei Roșca din 1926, care se referă la o serie de fete provenind atît din mediul urban, cît și din cel rural; iată de ce le vom lua drept etalon de comparare.

Poligonul de frecvență al momentului apariției primei menarche în această serie prezintă un maxim la vîrsta de 14 ani, vîrsta medie a puberelor fiind de 14 ani și 7 luni. Față de această serie, seria sintetică, studiată de unul dintre noi în 1964—1965 (M. Cristescu și colab.), cuprinzînd de asemenea fete atît din mediul urban, cît și din mediul rural, pre-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

zintă o accelerare în medie de 1 an (13 ani şi 7 luni). Trebuie să subliniem de asemenea că din cele 11 serii rurale actuale, studiate de M. Cristescu [şi colab., nici una nu prezintă o vîrstă medie puberală aşa de tardivă ca cea dată de Valentina Roşca. Seria acestui autor se apropie doar de seria actuală de fete din Zona Bran, provenind din satele situate la peste 1 000 m (14 ani şi 6 luni).

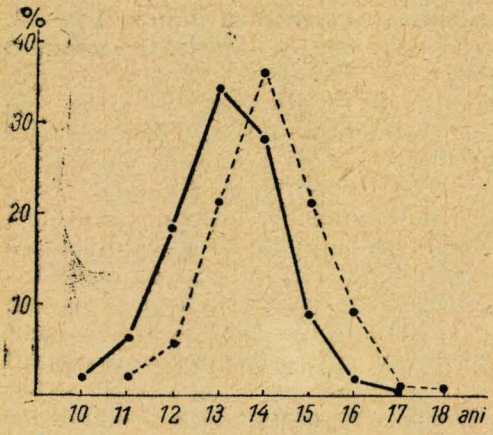

Fig. 1. — Repartiţia procentuală a fetelor din două generaţii, în funcţie de vîrsta primei menstruaţii.
--- seria fetelor studiate în 1926;
— seria fetelor studiate în 1964.

Luînd în consideraţie, pe de o parte, afirmaţiile făcute de mai mulţi autori cu privire la influenţa negativă a altitudinii asupra momentului maturităţii sexuale la fete, iar pe de altă parte constatînd noi înşine că o regiune din ţara noastră prezentînd peste 1 000 m altitudine oferă o pubertate întîrziată faţă de celelalte serii rurale de la noi, ne-am pus întrebarea dacă fenomenul acceleraţiei are loc şi în această zonă.

Pentru a da un răspuns la această problemă am recurs la un studiu prin anamneză a femeilor mai în vîrstă, născute între 1890 şi 1948. Menţionăm că apariţia foarte tîrzie a primei menarche în această regiune a favorizat memorarea acestui moment de către subiecţi.

Subiecţii cercetaţi au fost împărţiţi în trei serii, prima fiind formată de generaţiile de femei născute între 1890 şi 1910, a doua de generaţiile născute între 1911 şi 1930, iar cea de-a treia de generaţiile născute între 1931 şi 1948.

Analiza poligoanelor de frecvenţă şi a vîrstelor medii puberale arată că o accelerare intensă a fenomenului maturităţii sexuale a avut loc în decursul ultimului secol, chiar şi într-o zonă geografică în care acţionează factori consideraţi de numeroşi autori ca defavorabili unei maturităţi sexuale timpurii. Astfel, vîrsta medie puberală pentru generaţiile născute între 1890

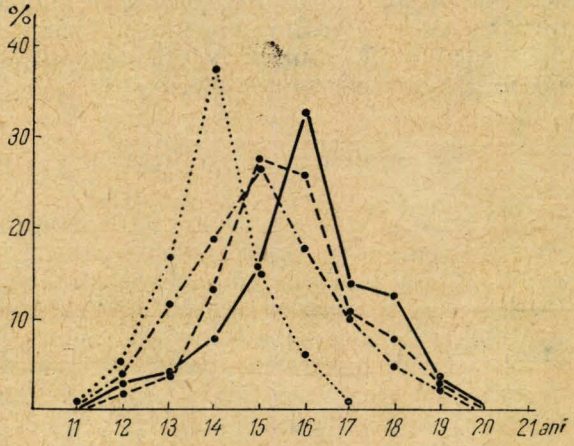

Fig. 2. — Repartiţia procentuală a femeilor din patru generaţii succesive, în funcţie de vîrsta primei menstruaţii (unele sate din culoarul Bran).
——— generaţia născută între 1890—1910;
— — — generaţia născută între 1911—1930;
—·—· generaţia născută între 1931—1948;
····· generaţia născută între 1949—1954.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

şi 1910 este de 16 ani şi 6 luni, pentru generaţiile născute între 1911 şi 1930 de 16 ani şi 3 luni, iar pentru generaţiile născute între 1931 şi 1948 de 15 ani şi 10 luni. Tinerele fete între 11 şi 17 ani, studiate în 1965, prezintă o vîrstă medie puberală şi mai joasă — 14 ani şi 6 luni. Rezultă că accelerarea a prezentat un ritm lent în primele decenii ale secolului nostru, oferind apoi un ritm deosebit de accentuat în ultimii zece ani.

Într-adevăr, în ultimul deceniu acest fenomen capătă o asemenea amploare, încît el poate fi sesizat şi pe o perioadă de 5 ani. Astfel, în mediul

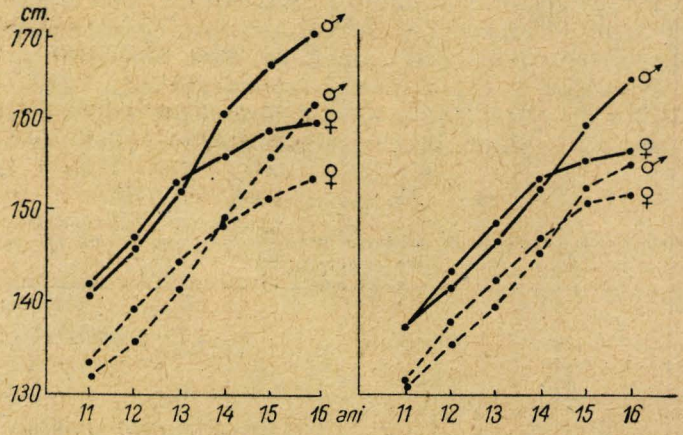

Fig. 3. — Accelerarea creşterii copiilor în perioada peripuberală în mediul urban şi în mediul rural.
——— seria studiată în 1931;
— — — seria studiată între 1964—1965.

urban se constată în ultimii cinci ani o acceleraţie medie de 5 luni, iar în mediul rural o acceleraţie de 4 luni în acelaşi interval de timp.

Modificări deosebit de importante se constată de asemenea şi în ritmul creşterii copiilor.

Astfel, O. Necrasov, în colaborare cu M. Ştirbu şi R. Klüger, a constatat deja existenţa unei acceleraţii a creşterii la băieţii din oraşul Iaşi, studiaţi de ei în perioada 1962—1964, precum şi de Maria Cristescu şi colab. în comparaţie cu cei cercetaţi de Derevici în 1931 şi de E. Ionescu şi O. Necrasov în 1934—1936. Această accelerare înscrie valori mult mai ridicate (6—12 cm) pentru perioada puberală (12—16 ani) decît pentru cea prepuberală (7—12 ani, cu o creştere a mediei taliei de numai 1—6 cm).

De asemenea, M. Cristescu, studiind în 1964—1965 creşterea unor serii de băieţi şi a unor serii de fete (11—16 ani) de aceeaşi provenienţă cu cea din seriile studiate de G. Banu în 1931, constată diferenţe apreciabile între mediile staturii la copii din aceeaşi clasă de vîrstă de azi şi de acum 30 de ani. Ele variază între 5,56 şi 11,95 cm la copii din mediul urban şi între 3,55 şi 8,33 cm la cei din mediul rural. De aici rezultă că accelerarea creşterii are loc atît în mediul urban, cît şi în cel rural, dar că ea este mai puţin amplă în acesta din urmă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONCLUZII

Din datele prezentate de noi reiese că fenomenele de microevoluţie se observă actualmente şi în populaţia ţării noastre. Fără a enumera numeroasele ipoteze care încercau să explice aceste fenomene şi fără a ne pronunţa, aşa cum fac unii autori, asupra caracterului lor modificator al speciei umane, trebuie să subliniem totuşi că ele constituie cel puţin în parte, o reflectare a schimbării condiţiilor de viaţă. Astfel, de exemplu, aşa cum au arătat cercetările unuia dintre noi (M. Cristescu), gradul de accelerare a ritmului creşterii şi dezvoltării copiilor este strîns legat, în primul rînd, de condiţiile social-economice. Aşa fiind, cel puţin la noi, profundele schimbări de ordin social-economic, care au adus o îmbunătăţire a condiţiilor de viaţă, pot fi socotite drept cauze ale accelerării dezvoltării şi creşterii copiilor, precum şi ale măririi taliei medii a popu-

Tabelul nr. 4

Diferenţele dintre mediile staturilor copiilor din aceeaşi clasă de vîrstă, cercetaţi în 1964–1965 şi 1931–1936

1. Oraşul Iaşi

♀ vîrsta	Derevici, Ionescu, Necrasov	Viteza	Necrasov şi colab., Cristescu şi colab.	Viteza	Dif.
8	124,22	—	125,56	—	1,34
9	128,16	3,94	131,00	5,44	2,84
10	130,85	2,69	135,52	4,52	4,67
11	136,42	5,57	140,77	5,25	4,35
12	140,42	4,00	146,22	5,45	5,80
13	143,50	3,08	152,62	6,40	9,12
14	148,50	5,00	160,06	7,44	11,56
15	155,00	6,50	164,78	4,72	9,78

2. Seria urbană (Muntenia)

♀ vîrsta	Banu, 1931	Viteza	Cristescu şi colab., 1964–1965	Viteza	Dif.	♀	Banu, 1931	Viteza	Cristescu şi colab., 1964–1965	Viteza	Dif.
11	132,50	—	141,66	—	9,16	11	133,60	—	142,81	—	9,21
12	136,30	3,8	146,97	5,31	10,67	12	139,70	6,1	147,97	5,1	8,27
13	141,70	5,4	152,75	5,78	11,05	13	144,80	5,1	153,13	5,2	8,33
14	148,80	7,1	160,75	8,00	11,95	14	148,20	3,4	155,99	2,8	7,79
15	155,80	7,0	166,12	5,37	10,32	15	151,20	3,0	158,50	2,6	7,30
16	162,40	6,6	169,61	3,49	7,20	16	153,30	2,4	158,86	0,3	5,56

3. Seria rurală (Muntenia)

11	130,80	—	137,72	—	6,92	11	131,10	—	137,71	—	6,61
12	135,70	4,9	141,89	4,17	6,19	12	137,90	6,8	142,94	5,2	5,04
13	139,60	3,9	146,79	4,90	7,19	13	142,20	4,3	147,96	5,0	5,76
14	145,40	5,8	152,56	5,77	7,16	14	146,80	4,6	153,00	6,1	6,20
15	152,50	7,1	159,08	6,52	6,58	15	151,50	4,7	155,45	2,4	3,95
16	154,40	1,9	164,80	5,72	10,40	16	151,70	0,2	156,50	1,1	4,80

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

lației adulte. În ceea ce privește fenomenul de brahicefalizare mai accentuată, precum și, în general, cel de dinarizare a populațiilor studiate, determinismul lor rămîne încă de elucidat.

BIBLIOGRAFIE

1. Banu G., *Cercetări asupra creșterii fizice a copiilor de școală din România*, Rev. de igienă, 1931, **1**, *8*.
2. Cristescu Maria, Bulai Maria et Feodorovici C., *L'influence des facteurs geographiques et sociaux sur le développement des enfants*, Ann. roum. Anthrop., 1964, *1*.
3. Cristescu Maria, Gramatopol-Roșca Maria, Radu Elena și Taller L., *Considerații asupra variabilității unor caractere în raport cu vîrsta cronologică și fiziologică la fete*, St. și cerc. antrop., 1965, **2**, *1*.
4. Cristescu Maria, *Quelques aspects sur la differenciation sexuelle chez les enfants durant la periode peripuberale*, Symp. de Anthr, Brno, 1965.
5. Cristescu Maria, Antoniu Serafima, Botezatu D., Gheorghiu Gianina et Iacob M., *Quelques aspects sur la croissance et le développement des enfants de la ville de Jassy*, Ann. sc. Univ., Jassy, 1965, **9**, *2*.
6. Cristescu Maria, Antoniu Serafima, Kluger Rașela și Roșca Maria, *Influența factorului altitudine asupra creșterii și dezvoltării copiilor*, St. și cerc. antrop., 1966, **2**, *2*.
7. Cristescu Maria, Kluger Rașela și Roșca Maria, *Aspecte ale creșterii și dezvoltării copiilor din raionul Vatra Dornei*, St. și cerc. antrop., 1966, **3**, *1*.
8. Ionescu E. et Necrasov Olga, *Observations anthropologique dans quelques écoles primaires de Iași*, Rev. méd. chir., Jassy, 1938, **XLIX**, *3—4*.
9. Necrasov Olga, Antoniu Serafima, Botezatu D., Gheorgiu Gianina et Iacob M., *Etude sur la croissance et le développement des enfants en R.P.R.*, An. șt. Univ. Iași, 1963, **IX**, *2*.
10. Necrasov Olga, Bulai-Știrbu Maria și Kluger Rașela, *Asupra fenomenului de accelerare a ritmului creșterii și dezvoltării la copiii din Iași*, St. și cerc. antrop., 1966, **3**, *1*.
11. Necrasov Olga, *Recherches anthropologique dans le Nord-Est de la Roumaine*, teză, 1940.
12. Necrasov Olga, *Contribution à l'étude anthropologique du Pays des Dorna*, Anna., Sci. Univ., Jassy, 1944, **47**, *30*.
13. Necrasov Olga, Pop Suzana, Enăchescu Th. et Rișcuția C., *Recherches anthropologiques dans une region relativement isolée des Carpathes orientales : Le Pays de Vrancea*, Ann. roum. Antrop., 1964, *1*.
14. Necrasov Olga, Botezatu D., Gheorghiu Gianina, Iacob M., Cotuna I. et Feodorovici C., *Nouvelles données anthropologiques sur le Pays des Dorna*, Ann. roum. Anthrop., 1965, *2*.
15. Rainer Fr., *Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumaine des Carpathes*, București, 1937.
16. Roșca Valentina, *Dintr-o anchetă somatologică într-o școală normală de fete*, București, 1926.

Centrul de cercetări antropologice — București
Centrul de cercetări biologice Iași
(Secția de antropologie)

Primit în redacție la 16 iunie 1967.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

VARIABILITATEA CARACTERELOR ANTROPOLOGICE ALE POPULAȚIEI ADULTE DIN SATUL ȘIMON (CULOARUL BRANULUI), ÎN FUNCȚIE DE SEX

DE

OLGA NECRASOV

572. 512. (498)

Se analizează diferențele cu caracter dimorfic care există între eșantionul masculin și cel feminin de la Șimon; se compară aceste diferențe cu cele deja studiate în alte serii, subliniindu-se particularitățile locale puse astfel în evidență.

Variabilitatea dimorfică a caracterelor antropologice a fost studiată în țara noastră în puține localități, printre care trebuie să citățm în special satele din valea superioară a Bistriței. Cu acest prilej s-a putut constata existența unor diferențe în gradul de exprimare, în funcție de particularitățile structurale ale populației respective. Iată de ce socotim interesant și util să urmărim această problemă și pe seriile de la Șimon.

I. DIMORFISMUL DIMENSIONAL

În tabelul nr. 1 am înscris mediile dimensiunilor cefalo-faciale și corporale ale grupului masculin și ale celui feminin împreună cu diferențele lor absolute, precum și cu relațiile procentuale dintre ele (mediile feminine exprimate în procente ale celor masculine).

Se știe prea bine că statura unui grup feminin este în medie întotdeauna mai mică decît cea a grupului masculin de aceeași proveniență. În cazul satului Șimon, statura grupului feminin nu reprezintă decît 92,81% din cea a grupului masculin. În legătură cu această constatare, ne putem întreba care este situația celorlalte dimensiuni și care din ele urmează mai îndeaproape acest raport, știut fiind iarăși că multe dimensiuni variază în funcție de mărirea staturii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Mediile dimensiunilor cefalo-faciale ale trupului masculin şi feminin, precum şi raportul lor procentual

Dimensiunea	$\bar{X}$ ♂ mm	$\bar{X}$ ♀ mm	Diferenţa absolută mm	$\frac{\bar{X}♀ \ 100}{\bar{X}♂}$	Diferenţa procentuală %
g-op	185,36	176,35	— 9,01	95,14	— 4,86
eu-eu	156,80	150,03	— 6,67	95,68	— 4,32
t-v	128,30	122,61	— 5,69	95,57	— 4,43
ft-ft	109,16	104,91	— 4,25	96,11	— 3,89
zy-zy	142,02	131,30	— 10,72	92,45	— 7,55
go-go	107,34	99,52	— 9,82	92,71	— 7,29
n-gn	125,71	114,49	— 11,22	91,07	— 8,93
n-sn	55,78	51,94	— 3,84	93,12	— 6,88
al-al	35,00	31,98	— 3,02	91,37	— 8,63
Statura	1665,40	1545,60	—119,80	92,81	— 7,19
Şezîndă	881,80	836,35	— 45,45	94,85	— 5,15
Biacromiale	382,55	349,95	— 32,60	91,48	— 8,52
Bihumerale	397,15	358,35	— 38,80	90,23	— 9,77
Bicristale	282,55	277,15	— 5,40	98,09	— 1,91
Bitrohanteriene	318,45	316,50	— 1,95	99,39	— 0,61
Circumf. braţ.	278,85	264,35	— 14,50	94,80	— 5,20
,, coapsei	552,30	547,15	— 5,15	99,08	— 0,92
,, toracică	916,87	844,95	— 71,92	92,16	— 7,84
Capacit. vitală	3 420 cm³	2 390 cm³	1 030 cm³	69,88	—30,12
Greutatea	64,70kg	54,75 kg	— 9,95	84,62	—15,38

Analiza cifrelor înscrise în tabelul nr. 1 ne permite să stabilim din acest punct de vedere patru categorii de dimensiuni.

1. O primă categorie este aceea a dimensiunilor care înscriu procente apropiate de procentul staturii; talia şezînd, circumferinţa toracică, diametrul biacromial, circumferinţa braţului, precum şi dimensiunile faciale (diametrul bizigomatic, diametrul bigoniac, înălţimea morfologică a feţei, lungimea nasului şi lărgimea sa). Dintre acestea, şezînda şi circumferinţa braţului prezintă procente puţin mai mari decît procentul taliei, în timp ce circumferinţa toracică şi diametrul biacromial prezintă, dimpotrivă, procente puţin mai mici. De asemenea, şi dimensiunile faciale (în afară de lungimea nasului) oferă procente inferioare faţă de procentul taliei.

2. O a doua categorie este reprezentată de dimensiuni ale căror procente faţă de dimensiunile masculine corespunzătoare se depărtează mai mult de procentul staturii: diametrul bihumeral, precum şi dimensiunile cefalice (diametrul transversal, cel longitudinal, înălţimea calotei şi lărgimea minimă a frunţii). Din această grupă de caractere, lărgimea minimă a frunţii a eşantionului feminin oferă procentul cel mai mare din media aceluiaşi caracter al eşantionului masculin. Din această grupă de caractere, dimensiunile neurocraniene prezintă procente superioare faţă de procentul taliei, diametrul bihumeral oferind, din contră, un procent inferior.

3. O a treia categorie, aceea a caracterelor ale căror procente sînt mult mai mari decît procentul staturii, prezentînd cifre ce se apropie

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

de 100% din cele masculine, este constituită de: diametrele bicristal, bitrohanterian și circumferința coapsei.

4. În fine, o ultimă categorie de caractere prezintă procente și mai depărtate de acela al staturii, oferind însă valori mult inferioare față de acesta din urmă. Aici intră greutatea (numai 84,62% din media masculină) și capacitatea vitală (abia 69,88% din cea masculină).

Din această analiză rezultă că unele dimensiuni feminine prezintă o variabilitate dimorfică mai mult sau mai puțin proporțională cu aceea a taliei (grupele 1 și 2), în timp ce altele nu mai pot fi integrate în acest tip de variabilitate, nemaiprezentînd procente ce ar putea fi socotite drept comandate de variabilitatea staturii (grupele 3 și 4). Aceste din urmă caractere ar putea fi socotite drept reprezentînd cel mai pregnant specificul feminin pe plan dimensional.

II. DIMORFISMUL PIGMENTAȚIEI

În tabelul nr. 2 dăm repartiția pe categoriile pigmentației irisului și părului a eșantioanelor noastre masculine și feminine.

Tabelul nr. 2

Repartiția pe categoriile pigmentației irisului și părului

	Părul			Irisul		
	blond închis	brun	brun-negru	deschis	intermediar	închis
Bărbați	0,95	1,91	97,14	6,60	75,47	17,93
Femei	0,94	6,60	92,46	5,72	72,23	19,05

Din analiza cifrelor procentuale constatăm că pigmentația irisului și a părului nu prezintă aproape nici o variabilitate dimorfică. Pentru păr, diferențe puțin semnificative sînt doar de înregistrat în ceea ce privește procentul părului brun și brun-negru, primul fiind ceva mai frecvent la femei, cel de-al doilea puțin mai frecvent la bărbați. Pentru iris, culoarea închisă este puțin mai frecventă la primele, în timp ce culorile mai deschise (deschis + intermediar) sînt puțin mai frecvente la bărbați.

III. DIMORFISMUL PROPORȚIILOR

Tabelul nr. 3 ne redă indicii medii calculați pentru eșantionul masculin și cel feminin, precum și diferențele dintre ele.

Analiza cifrelor înscrise în tabelul nr. 3 ne permite să distingem trei categorii de indici:

1. Indicii care se prezintă cu valori aproape egale în ambele eșantioane: cefalic, vertico-longitudinal, vertico-transversal, fronto-parietal și jugo-mandibular, pentru regiunea cefalo-facială; indicii biacromial și bihumeral, pentru regiunea toracică, precum și indicele circumferinței brațului. Cu toată aparența de asemănare, indicele Rohrer (care este foarte sensibil) este destul de semnificativ superior la femei față de bărbați.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Indicii medii cefalo-faciali şi corporali ai eşantionului masculin şi ai celui feminin din satul Şimon

Indicii	M♂	± m	± σ	M♀	± m	± σ
Indice cefalic	85,20	0,36	3,72	85,75	0,32	3,30
Indice vertico-longitudinal	69,68	0,23	2,40	70,09	0,26	2,75
Indice vertico-transversal	82,31	0,35	3,59	82,40	0,32	3,31
Indice fronto-parietal	70,26	0,28	2,94	70,48	0,27	2,81
Indice fronto-jugal	77,44	0,28	2,88	80,36	0,29	3,04
Indice jugo-mandibular	75,97	0,36	3,72	76,39	0,29	3,05
Indice facial	89,25	0,44	4,46	88,23	0,25	2,62
Indice nazal	63,67	0,67	6,87	62,64	0,74	7,77
Indice Rohrer	14,00	0,01	0,17	14,80	0,01	0,22
Indice skelic	89,35	0,47	4,77	84,81	0,50	5,34
Indice cormic	52,87	0,11	1,28	54,14	0,15	1,67
ındice acromio-iliac	73,96	0,41	4,14	78,72	0,50	5,28
ındice humeralo-trohanterian	80,10	0,44	4,50	87,88	0,55	5,86
ındice biacromiale : statură	22,93	0,10	1,06	22,61	0,11	1,26
ındice bihumerale : statură	23,76	0,10	1,01	23,22	0,10	1,08
ndice bicristale : statură	16,89	0,08	0,83	18,07	0,10	1,09
Ind. bitrohanterian : statură	18,98	0,08	0,82	20,28	0,12	1,31
Ind. circumf. toracică : statură	55,72	0,30	3,00	54,72	0,36	3,84
Ind. circumf. braţului : statură	16,69	0,14	1,44	17,05	0,17	1,82
Ind. circumf. coapsei : statură	32,56	0,29	2,90	35,18	0,38	4,00

I

2. Indicii care prezintă valori net mai ridicate în eşantionul feminin faţă de cel masculin : fronto-jugal, cormic, acromio-iliac, humeralo-trohanterian, bicristal, bitrohanterian, precum şi indicele circumferinţei coapsei. Diferenţele cele mai importante sînt înregistrate în primul rînd de indicele humeralo-trohanterian, urmat de cel acromio-iliac, şi apoi de indicele circumferinţei coapsei.

3. Indicii care în eşantionul feminin oferă valori net inferioare celor masculine : indicii facial şi nazal, indicele skelic şi indicele circumferinţei toracice.

CONCLUZII

Dacă analizăm datele obţinute atît petru diferenţele dimensionale, cît şi pentru cele care privesc proporţiile pe regiunile corpului, remarcăm că dimorfismul sexual dimensional se exteriorizează în seria noastră în regiunea capului printr-o descreştere a dimensiunilor feminine faţă de cele masculine, mai pronunţate în sectorul facial decît în cel neurocranian. La nivelul acestuia din urmă, cele două dimensiuni orizontale, precum şi cea verticală urmează acelaşi ritm de scădere, în timp ce lărgimea frunţii oferă un ritm de scădere mai încetinit. Faţă de scăderea taliei la femei, dimensiunile neurocraniului scad mai puţin, scăderea cea mai mică fiind înregistrată de lărgimea frunţii, în timp ce dimensiunile faciale scad proporţional mai mult.

Dacă neurocraniul femeilor, în special în sectorul său frontal, se prezintă puţin mai mare decît la bărbaţi în raport cu taliile respective, proporţiile structurale proprii ale acestuia rămîn în linii mari aceleaşi. Ca şi bărbaţii, femeile sînt accentuat brahicefale (hiperbrahicefale la

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

limita inferioară), hiperhipsicefale și mijlociu metriocefale, prezentînd o frunte metriometopă (situîndu-se aproape la granița inferioară a celor eurimetope).

Fața, care a suferit o reducere dimensională proporțional mai accentuată în raport cu reducerea staturii, a devenit la femei ușor mai puțin leptoprosopă și leptorină decît la bărbați (integrîndu-se totuși și prin aceste puncte de vedere în aceleași categorii cu aceștia din urmă). Dacă raportul dintre lărgimea etajului inferior al feței și lărgimea bizigomatică de la femei este practic același ca la bărbați, în schimb indicele frontojugal este accentuat mai mic, ceea ce subliniază încă o dată dezvoltarea lărgimii frontale și îngustarea diametrului bizigomatic. Putem conchide deci că în linii mari și proporțiile feței au rămas aceleași ca la bărbați. Ceea ce s-a schimbat cel mai mult este proporția dintre neurocraniu și față, care înregistrează o descreștere mai accentuată a volumului acesteia din urmă.

În *regiunea trunchiului și a membrelor*, dimorfismul sexual dimensional este exprimat printr-o talie șezîndă mai puțin micșorată față de cea masculină, în comparație cu micșorarea staturii, ceea ce indică și o scurtare a membrelor inferioare proporțional mai puternică. Aproape în aceeași proporție ca și șezînda scade și perimetrul brațului femeilor în comparație cu acela al bărbaților. Aceste două dimensiuni feminine sînt astfel proporțional mai puțin reduse decît talia față de dimensiunile corespunzătoare ale bărbaților. O scădere, în proporție puțin mai puternică decît aceea a staturii, prezintă circumferința toracică, diametrul biacromial și cel bihumeral (aceasta din urmă mai ales din cauza masei deltoidului, întotdeauna mai puternică la bărbați decît la femei). Dimpotrivă, diametrele bicristal, bitrohanterian și circumferința coapsei sînt aproape egale, în medie, cu cele masculine.

În ceea ce privește proporțiile corporale, subliniem că indicii biacromial, bihumeral și al circumferinței brațului sînt destul de apropiați la eșantionul feminin de cele masculine, în timp ce indicii cormic, acromioiliac, humeralo-trohanterian, bicristal, bitrohanterian și al circumferinței coapsei sînt net superiori, iar indicii skelic și al circumferinței toracice mai mult sau mai puțin inferiori.

La nivelul corpului deci, disproporțiile dimensiunilor feminine față de cele masculine sînt mai subliniate decît la nivelul regiunii cefalo-faciale. Femeile au în medie trunchiul *proporțional* mai lung decît bărbații, membrele inferioare mai scurte, bazinul mai larg, coapsele mai voluminoase, indicele de plenitudine mai ridicat, dar circumferința toracică mai mică.

Dacă comparăm datele obținute de noi asupra expresiei dimorfismului sexual la populația din satul Șimon cu alte date referitoare la alte regiuni din țara noastră, constatăm că ele se apropie de rezultatele obținute de Suzana Grințescu-Pop, Th. Enăchescu și Vl. Georgescu pentru satele din valea Bistriței, în ceea ce privește dimorfismul cefalo-facial dimensional (singurul studiat de acești autori). Trebuie să menționăm totuși că, față de cel masculin, eșantionul nostru feminin prezintă un grad mai mare de „mărunțire" a tuturor dimensiunilor cefalo-faciale, cu excepția dimensiunilor nasului, decît eșantionul feminin al seriei sintetice din valea superioară a Bistriței. Dacă ne referim acum la seria prove-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nită din satul Buhalniţa (unde aceiaşi autori au studiat şi dimorfismul sexual al proporţiilor cefalo-faciale, precum şi al staturii), constatăm acelaşi fenomen de „mărunţire", mai puternic exprimat la eşantionul nostru feminin din Şimon decît la eşantionul feminin din Buhalniţa, aceasta cu excepţia diametrului bigoniac şi mai ales a lungimii nasului. În ceea ce priveşte dimorfismul proporţiilor cefalo-faciale la ambele sate comparate, constatăm că la Buhalniţa toţi indicii eşantionului feminin sînt mai mult sau mai puţin superiori faţă de eşantionul masculin, afară de indicii jugo-mandibular şi facial (care sînt, din contra, mai mici), la fel ca la Şimon (cu excepţia indicilor facial şi nazal, care sînt mai mici). Diferenţele dimorfice constatate la indicii cefalo-faciali sînt însă aproape întotdeauna de o amploare mai mare în eşantionul de la Buhalniţa decît în cel de la Şimon, cu excepţia indicelui cefalic şi a celui fronto-jugal. Cu alte cuvinte, „mărunţirea" mai accentuată a dimensiunilor cefalo-faciale feminine la Şimon nu a antrenat o accentuare a diferenţelor dimorfice ale proporţiilor, diferenţe care ne apar, dimpotrivă, mai subliniate la Buhalniţa, unde „mărunţirea" dimensiunilor feminine este mai puţin pronunţată.

Aceste deosebiri în exprimarea dimorfismului sexual în două sate din Carpaţi ar putea să fie în raport cu detaliile structurii antropologice a ambelor populaţii. Într-adevăr, dacă ambele sate prezintă o componenţă predominant dinaroidă, Şimonul pare a oferi un amestec mai puternic de elemente alpine şi mediteranoide decît Buhalniţa, unde, în schimb, influenţa nordică este mai pronunţată.

BIBLIOGRAFIE

1. De Félice S., *Recherche sur l'Anthropologie des Françaises*, Paris, 1958.
2. Necrasov O. et Cristescu M., *Sur les modifications des dimensions et des proportions corporelles durant l'époque péripubérale, en fonction du sexe* (sub tipar).
3. Pop S. şi Enăchescu Th., *Contribuţie la studiul dimorfismului sexual*, Probl. de antrop., 1960, **V**.
4. Pop S., Enăchescu Th. şi Georgescu VL., *Contribuţie la studiul relaţiei dintre dimorfismul sexual dimensional cefalic şi structura taxonomică*, St. şi cerc. antrop., 1965, **II**. *2*.
5. Schreider E., *Les variations raciales et sexuelles du tronc humain*, L'Antrop., 1950, *54*.
6. — *Recherches sur le dimorphisme sexuel dans une population de la banlieue parisienne*, Rev. Soc. Biométrie humaine, 1966, **I**, *1—2*.
7. Vague J., *La différenciation sexuelle humaine*, Paris, 1953.

Centrul de cercetări antropologice — Bucureşti

Primit la redacţie la 16 iunie 1967.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

PROFILUL PATOLOGIC AL POPULAȚIEI DE LA ȘIMON

DE

O. DEAC și TH. ENĂCHESCU

572 : 616 – 092(498)

Determinîndu-se profilul patologic general al populației din Șimon ca un complement fiziopatologic al caracterelor antropologice normale, s-a constatat că la această populație predomină în ordine maladiile reumatismale, digestive, cardio-pulmonare și gușa endemică. Frecvența acestora reprezintă expresia ecologică a raportului organism-mediu pentru perioada de tranziție a unor populații de la ocupațiile tradiționale pastoral-agricole la cele industriale.

În cadrul cercetărilor antropologice complexe din satul Șimon s-a urmărit și determinarea profilului patologic general al populației, știut fiind că aceasta nu este numai o expresie fenotipică a condițiilor de viață, ci într-o mare măsură își are determinismul și în genotip, adică în norma de reacție înnăscută a individului.

În acest fel, profilul patologic devine una dintre cele mai fidele reprezentări ale raportului organism-mediu de viață. În acest context se înțelege de la sine importanța deosebită a profilului patologic, care în epoca aceasta exprimă la nivel fiziopatologic procesul de adaptabilitate a unor populații care se găsesc în plină trecere de la ocupațiile agricol-pastorale la cele industriale.

Chiar dacă materialele antropologico-patologice sînt încă sărace pentru a se putea trage concluzii de ordin mai general, considerăm că tocmai de aceea este necesar să se înregistreze fiecare contribuție de această natură, pentru ca, în momentul în care materialul va fi destul de bogat, să se poată trece la abordarea problemei de perspectivă și larg orizont științific a interferenței dintre structura antropologică și starea de sănătate a populațiilor.

ST. CERC. ANTROPOL., 1967, T. 4, NR. 2, P. 191–194

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În ansamblul cercetărilor antropologice de la Şimon, au fost examinaţi sub raport clinic fără excepţie toţi subiecţii determinaţi antropologic, la aceştia din urmă adăugîndu-se în plus şi grupe de vîrstă sub 25 de ani şi peste 60 de ani, care nu au fost cuprinse în eşantioanele antropologice din cauza insuficientei maturizări a celor dintîi sau a instalării procesului de îmbătrînire la cele din urmă.

În total, au fost examinaţi un număr de 260 de adulţi de ambele sexe şi de toate vîrstele, după cum reiese din tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Repartizarea procentuală pe grupe de vîrstă a subiecţilor

10—20		21—30		31—40		41—50		51—60		61—70		71—80		81—x		Total	
M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F
7	4	19	28	25	33	19	32	23	33	13	15	4	3	1	1	111	149
11		47		58		51		56		28		7		2		260	
4,25%		18,0%		22,30%		19,60%		21,55%		10,80%		2,70%		0,80%		100%	

Diagnozele finale pentru fiecare subiect în parte au fost stabilite pe baza examenului clinic general, coroborat, ori de cîte ori a fost cazul, cu examene complimentare de laborator, efectuate de Spitalul Bran şi Policlinica nr. 2 din Braşov.

În tabelul nr. 2 prezentăm afecţiunile cele mai frecvent întîlnite, fie solitar, fie asociate, pe grupe de vîrstă şi sex.

Tabelul nr. 2

Frecvenţa maladiilor în funcţie de tip asociativ, vîrstă şi sex

Afecţiunea	Vîrstă/sex																Total		Total general
	10—20		21—30		31—40		41—50		51—60		61—70		71—80		81—x				
	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	
Gastro dd.	1	1	5	5	4	4	2	3	5	5	—	2	2	—	—	1	19	21	48
Ulcer conf.	—	—	—	1	2	—	2	1	1	—	—	—	—	1	—	—	5	3	
Colecistopatii	—	1	1	4	3	10	1	4	—	10	—	3	—	1	—	1	5	34	39
Afecţiuni cardio-pulm.	—	—	—	—	2	—	1	—	1	—	2	2	1	—	—	1	7	3	10
Hipertensiune arterială	—	—	—	—	—	1	2	1	1	5	3	7	3	3	—	1	9	18	27
R.B.S. sechel	—	—	1	1	—	5	4	6	1	2	—	—	—	—	—	—	6	14	55
Alte reumatisme	—	—	—	—	2	1	—	5	6	10	5	3	2	—	—	1	15	20	
Guşă	—	—	—	3	1	5	1	4	1	5	2	3	1	3	1	1	7	24	31

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Deși, după cum se știe, primele manifestări de boală apar de la concepția individului, chiar dacă acestea nu pot fi sesizate, așa cum este normal, nu toți subiecții examinați au fost găsiți suferinzi și sub raport clinic. La situația prezentată în tabelul nr. 2 mai trebuie adăugate depistarea a două stări precanceroase și de asemenea prezența unui caz de *situs inversus*, fără implicații clinice sau tipologice.

Avîndu-se în vedere că în cercetările cu caracter populaționist, așa cum sînt prin excelență și cele antropologice, afecțiunile cu caracter de masă ne dau o idee mai exactă asupra tendinței majore a populației, jucînd prin aceasta rolul unor moduli din statistică, prezentăm în tabelul nr. 3 frecvența maladiilor de masă.

Tabelul nr. 3

Frecvența afecțiunilor cu caracter de masă

Afecțiuni ale tubului digestiv			Afecțiuni cardio pulmonare	Hiper tensiune arterială	Afecțiuni reumatice			Gușă
gastrite și gastroduodenite	ulcere gastrice și duodenale	hepatocolecist.			sechele R.B.S.	alte forme	total	
15,4%	3,1%	15,0%	3,8%	10,4%	7,7%	13,4%	21,2%	12,0%

Dintre acestea predomină afecțiunile reumatismale (21,2%), îmbrăcînd majoritatea formelor descrise. Reumatismul Bouillauld-Socolski a fost prezent în 7,7% din cazurile de reumatism sub formă sechelară. Parte din valvulopatii au fost găsite în gradul I și II de decompensare. În localitate se află un spital cu o vechime de peste 20 de ani, astfel încît formele reumatismale acute și subacute au fost tratate la timp, de unde rezultă un număr redus de valvulopatii reumatismale la tineri, ele apărînd cu sau fără decompensare mai mult în jurul vîrstei de 40 — 50 de ani.

Condițiile climaterice cu umezeală și temperaturi sensibil scăzute timp de 6 luni pe an, precum și unele condiții existente la locul de muncă, în uzine sau la cîmp, favorizează atît apariția formelor acute, cît și a formelor degenerative de reumatism mai devreme decît în alte regiuni.

Poliartrozele cronice degenerative apar în jurul vîrstei de 45—50 de ani la femei, probabil și datorită climacteriului, și între 50 și 60 de ani la bărbați.

Datorită acelorași condiții de climat și, în plus, apei lipsite de fluor și cu o concentrare mare de calciu, cariile dentare se manifestă foarte curînd, astfel încît infecțiile de focar bucodentare influențează direct afecțiunile reumatice, și în special ale reumatismului secundar infecțios.

Afecțiunile tubului digestiv constituie al doilea mare capitol al bolilor cu răspîndire în populația din localitate. Proporția dintre afecțiunile gastroduodenale și colecistopatii este aproape egală. Deosebirea constă în faptul că afecțiunile gastroduodenale se referă la un număr mai mare de bărbați, iar colecistopatiile la un număr mai mare de femei.

Manifestările clinice subiective și obiective ale acestor afecțiuni se extind de la vîrsta de 20 la 60 de ani, cu o proporție mai ridicată între 31 și 40 de ani și între 51 și 60 de ani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Din totalul de 48 de cazuri cu afecţiuni gastroduodenale au fost confirmate radiologic 8 ulcere între 30 şi 50 de ani, cu proporţia de 5/3, bărbaţi/femei.

Influenţa mediului ambiant explică cele relatate mai sus datorită atît aspectului muncii, cît şi felului de alimentaţie.

Afecţiunile cardiopulmonare, în proporţie de 3,8%, sînt reprezentate prin două cazuri de astm bronşic, iar restul prin emfizem pulmonar. Ele se decompensează uşor datorită eforturilor pe care aceşti suferinzi le depun pentru a ajunge la domiciliu sau pentru a coborî în localitatea Bran, casele aflîndu-se la distanţe apreciabile, pe vîrf de munte.

Hipertensiunea arterială, în proporţie de 10,4%, cuprinde un lot de bolnavi între 40 şi 81 de ani. În marea majoritate a cazurilor se datoreşte aterosclerozei, fapt probat şi de analizele de laborator. Cazurile cele mai frecvente apar de la 60 de ani în sus. De remarcat frecvenţa crescută la femei mai mult decît la bărbaţi. Din 23 de cazuri, 16 sînt de sex feminin. Desigur, şi în aceste afecţiuni alimentaţia pe bază de grăsimi şi cărnuri a influenţat apariţia lor.

Guşa, o boală endemică în această regiune, datorită aceloraşi condiţii climaterice, precum şi lipsei de iod în alimentaţie, prezintă o proporţie de 12% din cazurile consultate. În primul rînd, remarcăm dispariţia acestei boli pînă la vîrsta de 30 de ani, fapt care denotă eficienţa tratamentului iodic impus copiilor şi tineretului. Din totalul de cazuri de guşă examinate, 6 cazuri au avut nevoie să fie trimise la serviciul de specialitate al Policlinicii nr. 1 din Braşov, deoarece prezentau forma nodulară. Nu s-au găsit cazuri de guşă gigantă sau plonjantă.

Din numărul total de cazuri examinate, 3 cazuri se aflau în evidenţa Policlinicii de neurologie din Braşov pentru afecţiuni neuropsihice.

Subiecţii examinaţi au prezentat foarte frecvent cifoză toracală sau *genu-varum* — sechele ale rahitismului infantil.

Aceasta este pe scurt analiza morbidităţii cu caracter de masă a populaţiei din Şimon-Bran. Considerăm că mediul ambiant a influenţat direct afecţiunile mai sus enumerate. Condiţiile mult îmbunătăţite de astăzi fac să dispară anumite afecţiuni la tineret, cum este, de pildă, guşa endemică ; se reduc simţitor sechelele osoase şi cardiace ; scade numărul deficienţilor mintali şi fizici în rîndul tineretului.

BIBLIOGRAFIE

1. Martin R. u. Saller K., *Lehrbuch der Anthropologie, Einfluss der Umwelt auf die Konstitution*, Gustav Fischer, Stuttgart, 1963, p. 2 575—2 751.

Centrul de cercetări antropologice — Bucureşti
şi
S.M.S. „6 Martie" Tohan Zărneşti

Primit în redacţie la 16 iunie 1967.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONSIDERAȚII ASUPRA UNOR DIMENSIUNI MORFOLOGICE ALE UNUI EȘANTION DE MUNCITORI FORESTIERI DIN MICROZONA VALEA BRATIEI – ARGEȘ (NOTA I)

DE

ELENA RADU

572. 512. 025 (498)

Studiul de față se înscrie pe linia cercetărilor convergente de antropologie fizică, socială și culturală, inițiată de Secția de antropologie socială și culturală a Centrului de cercetări antropologice al Academiei Republicii Socialiste România, asupra unor colectivități umane din microzona Valea Bratiei-Argeș. Se urmărește punerea în evidență a comportamentului morfofuncțional al unei colectivități milenar agricole, care se industrializează într-un ritm rapid.

Eșantionul de care dispune cercetarea noastră este reprezentat de circa 600 de muncitori forestieri din sectorul de industrializare a lemnului Stîlpeni, selectați după criteriul vîrstei (25—55 de ani) dintr-un număr de 735 de muncitori examinați.

Variabilitatea somatică a fost pusă în evidență prin metodele biostatistice curente, iar biometriile au fost efectuate după metoda clasică Martin-Saller.

Pentru a urmări variabilitatea în timp a unor dimensiuni morfologice, am seriat întreg eșantionul în clase de cîte trei ani.

ANALIZA REZULTATELOR

Dimensiuni cefalice. Se analizează unele dimensiuni cefalice și indicii derivați din ele, încadrîndu-se în scările de clasificare clasice ale lui Lebzelter — Saller și R. Martin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Diametrul longitudinal al capului (G — OP) prezintă o valoare medie de 181,52 ∓ 6,40, încadrînd eşantionul nostru în categoria diametre longitudinale mijlocii, cu sensul de variaţie spre diametre longitudinale scurte.

Diametrul transversal al capului (EU — EU) prezintă o valoare medie de 156,10∓5,76, încadrîndu-se în categoria diametre transversale late, tendinţa de variaţie spre diametre transversale mijlocii.

Înălţimea morfologică a feţei (N — GN), înregistrează o valoare medie de 122,66 ∓ 6,54, încadrînd eşantionul în categoria înălţime mijlocie, cu sensul de variaţie spre categoria înaltă.

Diametrul bizigomatic (ZY — ZY) prezintă o valoare medie de 142,88 ∓ 4,80, încadrîndu-se în categoria diametre mijlocii, cu sensul de variaţie spre categoria diametre late.

Tabelul nr. 1

Repartiţia pe categorii a unor dimensiuni cefalice (scara Lebzelter — Saller)

G — OP		X—169,9 f. scurt	170—177,9 scurt	178—185,9 mijlociu	186—193,9 lung	194—X f. lung
	N 609	10	156	293	130	20
	% 99,99	1,64	25,62	48,11	21,34	3,28
EU—EU		X—139,9 f. strîmt	140—147,9 strîmt	148—155,9 mijlociu	156—163,9 lat	164—X f. lat
	N 608	6	38	236	276	52
	% 99,98	0,98	6,25	38,81	45,39	8,55
N—GN		X—111,9 f. joasă	112—117,9 joasă	118—123,9 mijlocie	124—129,9 înaltă	130—X f. înaltă
	N 604	18	128	197	162	99
	% 99,99	2,98	21,19	32,61	26,82	16,39
ZY—ZY		X—126,9 f. îngust	127—135,9 îngust	136—143,9 mijlociu	144—151,9 lat	152—X f. lat
	N 607	11	74	333	173	16
	% 99,98	1,81	12,19	58,85	28,50	2,63

Indicele cefalic prezintă o valoare medie de 85,44∓3,87, situîndu-se la limita superioară a categoriei brahicefal. Repartiţia pe categorii a indicelui cefalic reflectă o netă predominanţă a categoriei hiperbrahicefal, tendinţa seriei mergînd spre brahicefalie.

Brahicefalia se datorează tendinţei de variaţie de la mijlociu spre scurt a diametrului longitudinal al capului şi tendinţei de variaţie de la lat spre mijlociu a diametrului transversal al capului.

Indicele morfologic al feţei prezintă o valoare medie de 86,23 ∓ 4,70, încadrîndu-se în categoria mezoprosope.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Repartiţia pe categorii a acestui indice prezintă valori apropiate pentru categoriile leptoprosop şi mezoprosop, tendinţa de variaţie mergînd însă spre leptoprosopie.

Coeficienţii de variabilitate foarte mici ai acestor dimensiuni şi indici cefalici constituie un indicator sigur al omogenităţii eşantionului luat în studiu.

Tabelul nr. 2

Repartiţia pe categorii a unor indici cefalici (scara Martin – Saller)

Indicele cefalic				N	%
Hiperdolicocefal	x	—	70,9	—	—
Dolicocefal	71,0	—	75,9	8	1,30
Mezocefal	76,0	—	80,9	48	7,83
Brahicefal	81,0	—	85,4	216	35,23
Hiperbrahicefal	85,5	—	90,9	275	44,86
Ultrabrahicefal	91,0	—	x	66	10,76
Total				613	99,98

Indicele facial morfologic				N	%
Hipereuriprosop	x	—	78,9	26	4,37
Euriprosop	79,0	—	83,9	150	25,25
Mezoprosop	84,0	—	87,9	178	30,00
Leptoprosop	88,0	—	92,9	182	30,62
Hiperleptoprosop	93,0	—	x	58	9,76
Total				594	100,00

De remarcat faptul că atît indicele cefalic, cît şi indicele facial morfologic înregistrează cele mai scăzute valori medii pentru clasa de vîrstă de 46—48 de ani.

Dimensiuni corporale. Statura prezintă o valoare medie de 1663,24 ∓ 62,40, încadrînd eşantionul nostru la limita superioară a categoriei staturi mijlocii. Repartiţia pe categorii a staturii în scara Martin ne indică predominanţa staturilor mari, cu tendinţa de variaţie spre staturile mijlocii. Pentru variabilitatea staturii cu vîrsta s-a înscris curba de variaţie staturală pentru toţi muncitorii examinaţi (735) între 19 şi 60 de ani. Notăm că, începînd cu clasa de vîrstă de 46—48 de ani, înregistrează o cădere netă a curbei de variaţie staturală (37,20 mm), înscrisă în figura 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Repartiţia pe categorii a staturii (scara Martin)

Scara	Martin	N	%
Foarte mică	x — 149,9	4	0,65
Mică	150,0 — 159,9	90	14,75
Sub mijlocie	160,0 — 163,9	114	18,68
Mijlocie	164,0 — 166,9	123	20,16
Supramijlocie	167,0 — 169,9	114	18,68
Mare	170,0 — 179,9	158	25,90
Foarte mare	180,0 — x	7	1,14
	Total	610	99,96

Şezînda prezintă o valoare medie de 876,30 ∓ 29,20, curba sa de variaţie cu vîrsta înregistrînd o cădere valorică asemănătoare cu statura pentru aceeaşi clasă de vîrstă de 46—48 de ani.

Greutatea prezintă o valoare medie de 63,03 ∓ 7,76, înregistrînd o curbă de variaţie cu o minimă netă situată în intervalul de 46—48 de ani.

Notăm că pentru acelaşi interval de vîrstă (46—48 de ani) se semnalează cea mai scăzută amplitudine respiratorie.

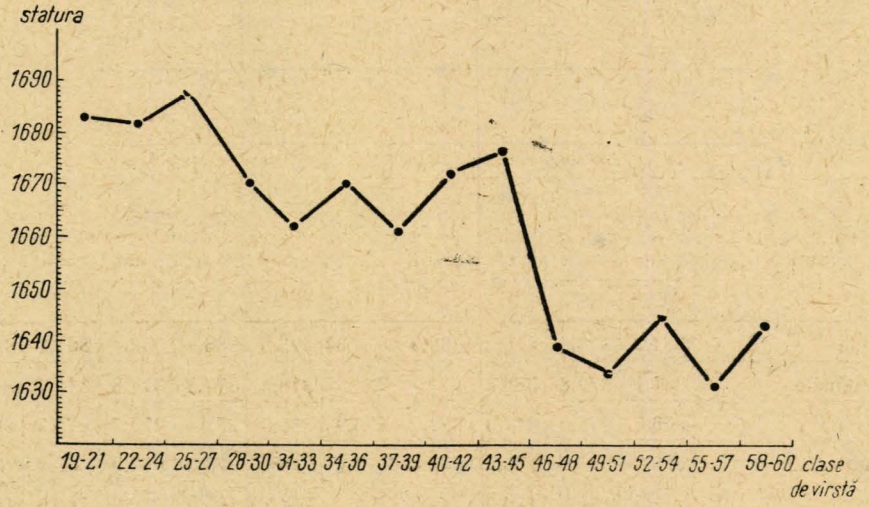

Fig. 1. — Variabilitatea staturii pe clase de vîrstă.

Indicele cormic prezintă o valoare medie de 52,69 ∓ 1,42, situînd eşantionul nostru în categoria metriocormes.

Indicele Rohrer înregistrează o valoare medie de 1,36 ∓ 0,006, situîndu-se în categoria eutrofică a scării de clasificare Saller şi atestînd o troficitate normală a întregului eşantion. Pe clase de vîrstă, acest indice înregistrează o curbă bicuspidă de variaţie cu două maxime, pentru clasa de vîrstă de 37—39 de ani şi 52—55 de ani, aceasta putînd reflecta ritmuri diferite de adaptare morfologică cu vîrsta. Repartiţia

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Variabilitatea unor dimensiuni şi indici somatici

Dimensiuni şi indici somatici	N	Valori extreme	X∓σ	m∓	V
Statură	611	1 470—1 850	1 663,24∓62,40	2,52	3,75
Şezîndă	601	800—959	876,30∓29,20	1,19	3,33
Greutate	600	46—85	63,03∓ 7,76	0,31	12,36
Biacromiale	607	340—430	378,75∓17,65	0,71	4,66
Bicristale	610	235—317	278,20∓15,20	0,61	5,46
Circ. toracică	611	800—1 050	916,00∓48.20	1,95	5,26
Amplit. respiratorie	603	20—150	77,60∓23,40	0,95	—
G — Op	609	166—205	181,52∓ 6,40	0,25	3,52
Eu — Eu	606	140—173	156,10∓ 5,76	0,23	3,70
N — Gn	594	110—141	122,66∓ 6,54	0,26	5,33
Zy — Zy	600	120—160	142,88∓ 4,80	0,19	3,36
Ind. Rohrer	597	1,00— 1,80	1,36∓ 0,15	0,006	11,02
Ind. cormic	609	47,50—57,00	52,69∓ 1,42	0,05	2,69
Ind. cefalic	605	73,20—95,50	85,44∓ 3,87	0,15	4,53
Ind. facial morfologic	594	71,00—99,90	86,23∓ 4,70	0,19	5,45
Statură/circ. torace	610	1,54— 2,12	1,80∓ 0,09	0,03	5,00
Statură/greutate	599	2,02— 3,40	2,63∓ 0,27	0,01	10,26

Tabelul nr. 5

Variabilitatea unor dimensiuni şi indici somatici pe clase de vîrstă

Dimensiuni şi indici somatici	Clase de vîrstă									
	25—27 ani	28—30 ani	31—33 ani	34—36 ani	37—39 ani	40—42 ani	43—45 ani	46—48 ani	49—51 ani	52—55 ani
	61	87	91	74	68	52	57	23	35	50
Şezîndă	884,2	878,5	878,2	880,9	870,30	875,3	886,9	862,4	865,1	867,3
Biacromiale	381,1	379,8	380,1	379,1	378,3	378,4	377,9	377,8	372,7	378,3
Bicristale	276,6	276,6	277,3	279,7	276,9	280,9	278,1	273,7	275,7	284,3
Amplit. resp.	86,8	77,7	76,5	80,1	75,2	78,2	78,3	67,9	76,4	70,0
G — Op	181,6	180,4	180,9	182,5	182,3	181,1	181,9	180,6	180,6	182,1
Eu — Eu	156,2	156,0	155,3	155,4	156,6	155,7	156,6	154,6	155,5	156,6
N — Gn	123,9	122,1	123,3	121,9	121,8	121,8	123,4	122,4	121,6	121,9
Zy — Zy	140,8	140,3	140,9	141,3	141,1	140,1	141,1	141,0	141,8	142,5
Ind. Rohrer	1,31	1,33	1,37	1,35	1,41	1,35	1,37	1,37	1,39	1,44
Ind. cormic	52,44	52,75	52,79	52,82	52,63	52,57	52,84	52,89	52,61	52,24
Ind. cefalic	85,57	85,87	85,47	84,75	85,35	85,73	85,47	84,53	85,13	85,45
Ind. facial	87,47	86,65	86,47	83,77	86,29	86,17	86,63	85,07	85,41	85,29

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

pe categorii a acestui indice indică predominanța categoriei eutrofice cu sens de variabilitate a seriei spre subeutrofie.

Indicele Pignet, cu o valoare medie de 15,52 ∓ 7,72, dă eșantionului de forestieri nota unei constituții bune.

Tabelul nr. 6

Repartiția pe categorii a indicelui Rohrer (scara Saller)

Scara Saller					N	%
Hipotrofie		x	—	1,19	65	10,87
Eutrofie	subeutrofie	1,20	—	1,34	246	41,14
	eutrofie	1,35	—	1,54	218	36,45
	supraeutrofie	1,55	—	1,69	52	8,69
Hipertrofie		1,70	—	x	17	2,84

Quotientele biometrice (după N. Pende).

Sensul de variație al morfogenezei a fost pus în evidență, după Nicola Pende, prin două quotiente biometrice : quotientul de masă și quotientul de lungime-lărgime al corpului. Quotientul de masă se obține prin divizarea staturii la greutate, iar quotientul de lungime-lărgime prin divizarea staturii la circumferința toracică (reprezentată de media dintre maximul și minimul respirator) (tabelul nr. 7).

Tabelul nr. 7

Quotientele biometrice (după Nicola Pende)

Clase de vîrstă	Statură	Greutate	Circ. toracică	Statură / Greutate	Statură / Circ. toracică
25—27 ani	1 688,20	64,41	919,85	2,62	1,83
28—30 „	1 672,50	62,37	912,35	2,63	1,83
31—33 „	1 662,00	63,33	912,05	2,62	1,82
34—36 „	1 670,30	63,61	917,85	2,62	1,82
37—39 „	1 661,30	65,29	920,45	2,54	1,80
40—42 „	1 672,20	63,41	916,85	2,63	1,82
43—45 „	1 676,70	65,01	919,45	2,58	1,82
46—48 „	1 639,50	58,41	916,45	2,80	1,79
49—51 „	1 634,30	60,45	912,45	2,70	1,79
52—55 „	1 631,50	61,61	923,45	2,65	1,76

Din analiza tabelului nr. 7 rezultă că valorile quotientului perimetrului toracic al lui Pende indică, o dată cu vîrsta de 46 de ani, trecerea de la longilinie predominantă la brevilinie predominantă, în timp ce quotientul de masă indică, începînd cu aceeași vîrstă, o tendință spre hiposomie[1].

Coroborînd o serie de date privind variabilitatea unor parametri somatici cu vîrsta, semnalăm că pentru vîrsta de 46 de ani se înregistrează o netă cădere a curbelor de variație pentru statură, șezîndă, greutate,

[1] Stabilirea sensului de variație a formelor umane după aceste quotiente biometrice s-a efectuat după metoda N. Pende (vezi N. Pende, *Traité de Médecine Biotypologique*, 1955, p. 60—61).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

amplitudine respiratorie și, o dată cu această vîrstă, se trece de la longilinie predominantă a seriei la brevilinie predominantă.

Cauzalitatea fenomenului este de ordinul specificului de muncă sau ține de un determinism pur biologic?

Gunther Lehmann semnalează că variația curbei de eficiență funcțională prezintă o valoare maximă în prima jumătate a celui de-al treilea deceniu și o descreștere ușoară pînă la 45 de ani, cînd are loc „cotitura de eficiență funcțională", urmată de o descreștere mai pronunțată la vîrsta înaintată (capacitatea de eficiență fizică este determinată mai ales de capacitatea funcțională a musculaturii, a circulației, a aparatului respirator și a unor organe care joacă un rol decisiv, potrivit legii de armonizare a eficienței organelor).

Linroth susține de altfel că „se pare că există o corelație între capacitatea de eficiență și statură, greutate, perimetrul toracic".

Nu ni se pare a fi cu totul întîmplător faptul că acestei „cotituri de eficiență funcțională", semnalată de G. Lehmann, îi corespunde, în urma cercetărilor noastre, o „cotitură somatică".

Tipul structural a fost determinat, după N. Pende, prin trei categorii de factori : a) masă corporală, obținută prin quotientul statură/greutate, cu caracterizarea : mediosom, hiperson, hiposom ; b) proporțiile corpului, prin quotientul statură/perimetru toracic, cu caracterizarea : mediolin, brevilin, longilin ; c) tonusul corporal, cu caracterizarea : normostenic, astenic, hiperstenic, utilizînd însă clasificarea lui Tschernorutski, care are la bază variabilitatea indicelui Pignet.

Această caracterizare tipologică reprezintă axiologic doar o schemă de orientare generală pentru înțelegerea sensurilor principale de variație a dimensiunilor somatice.

Din analiza tabelului nr. 8 rezultă că, din punctul de vedere al tipologiei structurale, populația microzonei Valea Bratiei-Argeș se caracterizează prin longilinie predominantă, corelată cu o hiposomie accentuată și o normostenie cu sens de variație spre hiperstenie.

Remarcăm că longilinii sînt net hiposomici, în timp ce brevilinii sînt hipersomici, mediolinii avînd aceeași proporție pentru hipersomici și hiposomici.

În expunerea de față nu se prezintă decît unele aspecte ale dimensiunilor morfologice ale populației din microzona Valea Bratiei-Argeș, pornind de la ipoteza că aceste dimensiuni ar constitui premise de eficiență funcțională intrinseci omului, depinzînd de funcționalitatea biologică endogenă, dar și de acțiunea unor factori exogeni.

Atingem această probemă deoarece considerăm că modul de privire funcțional permite înțelegerea semnificației unor structuri morfologice diferențiate.

Măsura în care aceste dimensiuni morfologice ale unui organism reflectă capacitatea sa de eficiență fizică constituie una din problemele care se pun în fenomenele de adaptare. Or, prin trecerea unei populații milenar pastoral-agricole la munca industrială, au loc și fenomene de adaptare morfofuncțională, în funcție de specificul solicitării prin muncă. Aceste fenomene vor conduce probabil la o ridicare a capacității de eficiență, a reactivității efectoare a organismului și în același timp la o morfologie diferențiată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 8

Tipul structural al populației din microzona Valea Bratiei

	N	%		N	%		N	%
Longilin	347	58,71	hiposomic	257	74,06	hiperstenic		
						normostenic	241	93,77
						astenic	16	6,22
			mediosomic	4	1,15	hiperstenic	—	—
						normostenic	4	100,00
						astenic	—	—
			hipersomic	86	24,78	hiperstenic	26	30,23
						normostenic	60	69,76
						astenic	—	—
Mediolin	28	4,73	hiposomic	14	50,00	hiperstenic	—	—
						normostenic	14	100,00
						astenic	—	—
			mediosomic	—	—	hiperstenic	—	—
						normostenic	—	—
						astenic	—	—
			hipersomic	14	50,00	hiperstenic	10	71,42
						normostenic	4	28,57
						astenic	—	—
Brevilin	216	36,54	hiposomic	74	34,26	hiperstenic	15	20,27
						normostenic	59	79,72
						astenic	—	—
			mediosomic	2	0,92	hiperstenic	2	100,00
						normostenic	—	—
						astenic	—	—
			hipersomic	140	64,81	hiperstenic	136	97,14
						normostenic	4	2,85
						astenic	—	—

Adaptarea funcțională este definită de Roux ca „adaptarea la o funcție prin excitarea ei". Este cunoscut de multă vreme faptul că mediul poate altera caracteristicile morfologice ereditare (F. Boas), poate influența brutal și de o manieră durabilă constituția.

Ne putem aștepta ca munca, mai precis o anume solicitare prin muncă, fiind unul din factorii de mediu, să influențeze în oarecare măsură constituția individuală și componentele sale morfologice.

Ne putem aștepta la apariția unor fenomene de adaptare numai atunci cînd organismul este susceptibil de procese funcționale și morfologice de creștere. De aceea, fenomenele de adaptare, de orice natură ar fi ele, de la mărirea anatomică a unui organ pînă la procesul de învățare, vor fi mai mari într-un organism tînăr, mai mici la cele în vîrstă, fără a dispărea complet la organismul mult înaintat în vîrstă. Dar studiul fenomenelor de adaptare morfofuncțională în funcție de specificul solicitării prin muncă va constitui obiectul unei alte note.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

BIBLIOGRAFIE

1. Bruha Lucien, *La physiologie dans l'industrie*, Pergamon Press, Oxford, Londra, New York, Paris, 1960.
2. Caramelea V. V., *Man, modification of labour and of way of loving (I) Team-Work investigation in the Argeș Region, coordinated by physical, social and cultural Antropology*, Ann. roum. Anthrop., 1965, *2*.
3. Corenti V., *Sulla valutazione dei caracteri morfologici*, Rivista di Antropologia, Roma, **XLVII**, 1960.
4. Lehmann Gunther, *Handbuch der gesamten Arbeitsmedizin*, Berlin, München, Viena, 1961.
5. Martin R. u. Saller K., *Lehrbuch der Antropologie*, 1957.
6. Necrasov Olga și colab., *Date antropologice noi asupra Țării Dornelor*, St. și cerc. antrop., 1965, **2**, *2*.
7. Oliver G., *Pratique anthropologique*, Paris, 1960.
8. Pende N., *Traité de Médicine Biotypologique*, Paris, 1955.
9. Zerssen D., *Biometrische Studien uber „Körperbau und Character"*, Fortschr. Neurol. Psychiat., 1965, *35*.

Centrul de cercetări antropologice, București

Primit în redacție la 16 iunie 1967.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

OMUL ȘI SOCIETATEA INDUSTRIALĂ (II)

CERCETĂRI DE SOCIOLOGIE, PSIHOLOGIE ȘI FIZIOLOGIE A MUNCII, COORDONATE ANTROPOLOGIC, FIZIC, SOCIAL ȘI PSIHO-CULTURAL ÎN REGIUNEA ARGEȘ

DE

S. CHELCEA, I. MIHĂILĂ, O. LUCHIAN, MARIA PAFNOTE, IULIA VAIDA și V. V. CARAMELEA

572.512.025 (498)

Sînt prezentate în continuare alte date ale cercetării problemei „omului" în contextul social al industrializării țării noastre, în investigații efectuate în regiunea Argeș, avînd o „stație-pilot" la Berivoești — Muscel. În numărul anterior al revistei au fost publicate date de ordin ergonomic. În fascicula de față sînt expuse materialele psihologilor, sociologilor, fiziologilor și specialiștilor în medicina muncii în legătură cu integrarea psihosocială, cu adaptarea fiziologică, cu unele dificultăți de adaptare a minerilor din Berivoești, probleme de dezvoltare a personalității.

Am analizat în materialele publicate pînă în prezent asupra populației actuale din regiunea Argeș și în mod special în articolele despre grupurile umane din „stația-pilot" Berivoești cîteva probleme umane puse de dezvoltarea industrială. Au fost studiate mai ales aspectele de ordin morfofiziologic și psihofiziologic la un lot de muncitori minieri. Continuăm cu analiza aspectelor psihosociologice. Am arătat că lotul de muncitori studiat a fost selecționat din cadrul unor grupuri umane care în trecut își duceau viața în condițiile sociale ale unor comunități rurale, desfășurînd o activitate caracteristică unei agriculturi efectuate în general cu unelte mărunte. Toate manifestările de viață socială se petreceau într-un cadru familial sătesc, încît între mediul social rezidențial și cel de muncă practic nici nu se poate face o delimitare, așa cum se prezintă astăzi situația cu muncitorii care lucrează într-o mare între-

ST. CERC. ANTROPOL., 1967, T. 4, NR. 2, P. 205–213

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

prindere industrială, a cărei activitate este net separată de cea din gospodăria familială. În aceste întreprinderi, oamenii lucrează la maşini, în cadrul unor echipe formate din muncitori recrutaţi din grupul băştinaş, dar şi din diferitele localităţi învecinate, cu un timp apreciabil consumat zilnic în transportul pendulator domiciliu — loc de muncă, foarte regulat, care am putea spune că separă şi leagă totodată viaţa de muncă cu cea a mediului rezidenţial, cu timpul liber etc.

Valea Bratiei, în zona Subcarpaţilor Getici, a cunoscut pînă la începutul acestui secol o dezvoltare economică pastoral-forestier-agricolă. De la această dată, prin activitatea economică dezvoltată de o serie de întreprinderi forestiere şi de exploatare minieră, tabloul economic al microregiunii se schimbă continuu, permiţînd astăzi populaţiei apte de muncă să se încadreze nu numai în cooperativele agricole de producţie din zonă, ci şi în întreprinderile forestiere, de exploatări miniere şi de industrializare a lemnului, de construcţie a maşinilor etc.

Sectorul minier Berivoeşti din bazinul carbonifer Schitu-Goleşti constituie un important centru economic al microregiunii, absorbind an de an disponibilul de populaţie activă, atrăgînd forţă de muncă îndeosebi din satele din zonă, precum şi din restul regiunii Argeş.

La minele din Berivoeşti putem deosebi trei categorii de muncitori. Unii stabili în Berivoeşti, cu familie, cu rude în sat, cu locuinţă proprie şi lot ajutător lîngă casă, aceştia fiind cei mai numeroşi. O a doua categorie este cea a „navetiştilor", a unor locuitori ai satelor vecine : Vlădeşti, Poeniţa, Aninoasa etc., care se deplasează zilnic la întreprinderea minieră Berivoeşti cu autobuzul, cu bicicleta sau pe jos. Aceştia, ca şi cei dintîi, efectuează adesea o muncă complementară în agricultură. În sfîrşit, cea de-a treia categorie : muncitorii minieri cu domiciliul în „orăşelul minier" — un ansamblu de locuinţe confortabile, proprietate de stat, situate la intrarea în comuna Berivoeşti — , ca şi cei ce mai locuiesc încă temporar în dormitoare comune, special amenajate. Ca urmare a unor căsătorii ale muncitorilor din satele vecine cu fete din Berivoeşti, nu sînt rare cazurile de stabilire definitivă a acestora în sat.

Se pune problema dacă între aceste trei categorii de muncitori sînt diferenţe în ceea ce priveşte gradul de adaptare la noile condiţii de muncă şi de trai. Care este gradul de integrare a individului în colectiv, care este răspunsul la *noile roluri şi statute*, cum se asimilează ele? Cum este trăită efectiv, de către populaţia minieră, *schimbarea ritmului de muncă* şi a orelor de muncă, de odihnă şi de masă datorită lucrului în trei ture? Cum se reflectă asupra *dezvoltării personalităţii* noul raport între timpul de muncă şi timpul liber? Care este sfera trebuinţelor, cum se modifică tabloul intereselor, cum se *integrează individul în grupa de muncă*, care este *gradul de participare* a fiecărui muncitor *la problemele de interes colectiv*, privind echipa şi brigada, dar şi întreprinderea în ansamblul ei? În ce măsură familia de tip complex, pe trei generaţii, prelungire a unei vieţi tradiţionale, este considerată a fi depăşită şi în ce măsură foştii agricultori sînt dispuşi să adopte tipul de familie pe două generaţii? Care este atitudinea minerilor faţă de munca soţiilor lor, prestată în C. A. P., cum se proiectează viitorul copiilor lor, pe baza experienţei de viaţă a minerilor, care este legătura cu oraşul, cît de solidă este ea?

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Noi am crezut că vom putea răspunde la aceste întrebări folosindu-ne de procedeele curente de investigaţie psihosocială.

Am alcătuit în acest sens un chestionar cuprinzînd 54 de întrebări, 10 din ele vizînd motivele opţiunilor. Ne-a interesat în mod deosebit problema motivaţiei, răspunsurile subiecţilor fiind notate textual. „*De ce*" mai mult decît „*ce*" poate pătrunde adînc în *psihologia persoanei şi a grupului* pentru că „*comportamentul uman este totdeauna un comportament motivat*, chiar dacă motivele acţiunii nu sînt totdeauna conştiente". Răspunsurile deosebit de personale au fost înregistrate textual, cu toate că se şi codificau. Întrebările au fost prezentate celor chestionaţi aparent în dezordine, aceasta ca o măsură de preîntîmpinare a construirii deliberat artificiale a răspunsurilor. În acelaşi scop au fost introduse o serie de întrebări de control. De exemplu, întrebarea : „*cum vă împăcaţi cu şeful dv. de echipă?*" era dublată de întrebarea de control „*povestiţi acasă soţiei supărările pe care le aveţi cu şeful dv. de echipă?*". Chestionarea individuală a celor 60 de mineri din totalul de 640, adică fiecare al zecilea miner subteran de la mina Berivoeşti, efectuată la locul de muncă sau acasă, în timpul lor liber, avea o durată de 30—40 de minute şi era completată, de la caz la caz, cu metoda convorbirii libere, nedirijate.

Am cuprins în anchetă un număr egal de muncitori din cele trei categorii amintite, cîte 20 de muncitori din fiecare categorie, cu o structură, în ceea ce priveşte vechimea în producţie, asemănătoare, între care 14 cu o vechime de mai mult de 10 ani în munca subterană. Media de vîrstă a celor anchetaţi : pentru cei din Berivoeşti 33 de ani, pentru navetişti 36 de ani, iar pentru locuitorii „orăşelului minier" 34 de ani. În convorbirile avute am căutat să stabilim contactul psihic necesar ; întrebările importante pentru studiul nostru, ca cele referitoare la relaţiile de grup, la ataşamentul faţă de profesiune şi întreprindere, erau puse celor anchetaţi doar în momentul în care constatam că a fost cîştigată încrederea acestora.

În afara chestionarului şi a convorbirilor am utilizat şi alte metode : *observaţia directă* şi *indirectă*. Am intrat în şut cu minerii şi am participat la şedinţele lor de producţie ; am înregistrat momente ale desfăşurării timpului lor liber, ca şi aspecte din viaţa lor de familie. Am obţinut o bogată serie de fotografii prezentînd scene de muncă, aspecte din sala de apel, înainte de intrarea în mină, de la vestiare, la cantină etc.

Pentru surprinderea *fenomenului de integrare* a individului în echipă pentru stabilirea *coeziunii grupei* de muncă, pentru *determinarea statutelor* în interiorul echipei, am utilizat şi *testul sociometric*, firește în corelaţie cu celelalte procedee de investigaţie amintite. În legătură cu aceasta de pe poziţiile psihologiei sociale ştiinţifice considerăm, alături de Pierre Bandin, că „nu este necesar a crede în mitul revoluţiei sociometrice şi a adora pe dumnezeul ei pentru a prelua din conceptele şi tehnicile propuse de sociometrie o seamă de elemente pozitive, care pot fi integral admise între tehnicile experimentale ale psihosociologiei".

Se ştie că relaţiile, simpatiile şi antipatiile se pot schimba. De asemenea este cunoscut că între coechipieri există o solidaritate, o unire, o coeziune pentru un scop comun : în cazul nostru, realizarea planului pentru care se obţine cîştigul bănesc dorit. După terminarea lucrului se pot

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

observa uneori între unii echipieri antipatii în legătură cu probleme din afara muncii, de alt ordin.

Testul sociometric a fost construit *pe două criterii* şi *două alegeri* : — Dacă ar trebui să lucraţi de acum înainte într-o echipă formată numai din trei muncitori (şi asemenea echipe existau în mină la lucrările de întreţinere), cu care din tovarăşii dv. de echipă aţi vrea să lucraţi, indiferent dacă-i ajutor de miner, vagonetar, brigadier sau miner? — Dacă aţi avea în familie o nuntă, un botez, o petrecere mare, pe cine din echipa din care faceţi acum parte aţi chema să petreacă cu dv.? S-a cerut să se indice două persoane.

Sociogramele astfel obţinute au fost apoi valorificate şi matematic, iar „stelelor" evidenţiate li s-au schiţat *profilele psihologice* individuale prin *metoda biografiei*.

Menţionăm că echipele cărora li s-a aplicat *testul sociometric* au stat în cadrul atenţiei noastre : convorbirile cu fiecare membru al echipelor au fost cele mai îndelungate, relatările maiştrilor concentrîndu-se intenţionat asupra acestora.

Printre minerii anchetaţi, numărul celor care provin direct din agricultură este mare : 48,3%. Dacă la aceştia adăugăm şi pe cei care au lucrat la pădure — şi nu este greşit să facem astfel — , vom obţine un procentaj mai ridicat : 66,6%. Aşadar, avem de-a face cu primul lot de muncitori agricoli care păşesc în industrie. Acest lucru rezultă şi din declaraţiile privind munca părinţilor şi a bunicilor lor (57% din părinţii celor anchetaţi şi 93,3% din bunicii lor s-au ocupat exclusiv cu agricultura). Diferenţiat, vom vedea că, dintre actualii mineri, cei ce locuiesc în „orăşelul minier" au schimbat în trecut mai multe meserii : provin din agricultură direct abia 45% dintre ei, în timp ce 80% dintre minerii stabili în Berivoeşti nu au cunoscut altă ocupaţie decît munca agricolă. Cei dintîi se consideră mai legaţi de munca de miner, se văd mai bine dotaţi pentru ea, mai muncitori decît minerii din Berivoeşti. Unii din ei cunosc munca şi în alte mine, de exemplu în Valea Jiului.

O încercare de „microimagologie", ca să spunem aşa, ne-a dezvăluit mici tensiuni între minerii localnici şi cei din „oraşul minier". Minerii din „orăşelul minier" spun, de exemplu, despre cei din Berivoeşti : „au lotul ajutător, sînt mai plutitori faţă de ceilalţi, mai vînd o vacă, un porc..." (*M. G.* 38 de ani, miner). „Noi, cei din «orăşelul minier», le mai zicem : mai lasă ciocăneala p-acasă, că d-aia te ia somnul" (*C. Gh.*, 40 de ani, ajutor miner) ; sau : „Cei din Berivoeşti nu se acomodează cu noi. Noi sîntem mai experimentaţi" (*S. I.*, 31 de ani, ajutor miner).

Este interesant faptul că în mină, la muncă, în subteran, orice diferenţiere între localnici şi nelocalnici, orice reţinere dispare. Acolo „e o colaborare, e un stil de prietenie, de ajutor" (*V. I.*, 40 de ani, maistru) ; acolo „e o unealtă, trebuie să tragem toţi ; dacă nu e unealtă, nu e bine" (*F. Gh.*, 38 de ani, miner), pentru că oamenii „trebuie să se înţeleagă, să asculte unul de altul" (*C. Tr.*, 28 de ani, vagonetar). „Nu poţi să lucrezi dezbinat" (*C. I.*, 28 de ani, miner). Şi este foarte adevărat : lucrul în subteran implică, pentru securitatea muncii, o colaborare desăvîrşită. S-a constatat, în urma aplicării testului sociometric, că în subteran nu există antipatii, respingeri, cînd este vorba de structura funcţională a echipelor. Spre aceleaşi concluzii conduceau şi răspunsurile ches-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tionarului. Mai mult decît chestionarul, testul amintit a permis studierea configurației a două echipe de mineri : cea a lui Ganță Gheorghe și cea a lui Lungu Petre. Din sociogramele realizate putem desprinde o diferențiere în ceea ce privește structura celor două echipe.

În echipa lui Ganță Gheorghe, din frontalul 628, se conturează trei centre, care rămîn totuși legate între ele. Cei patru mineri (30, 41, 47, 44) se aleg între ei și aleg alți mineri decît pe cei din echipă, cu toate

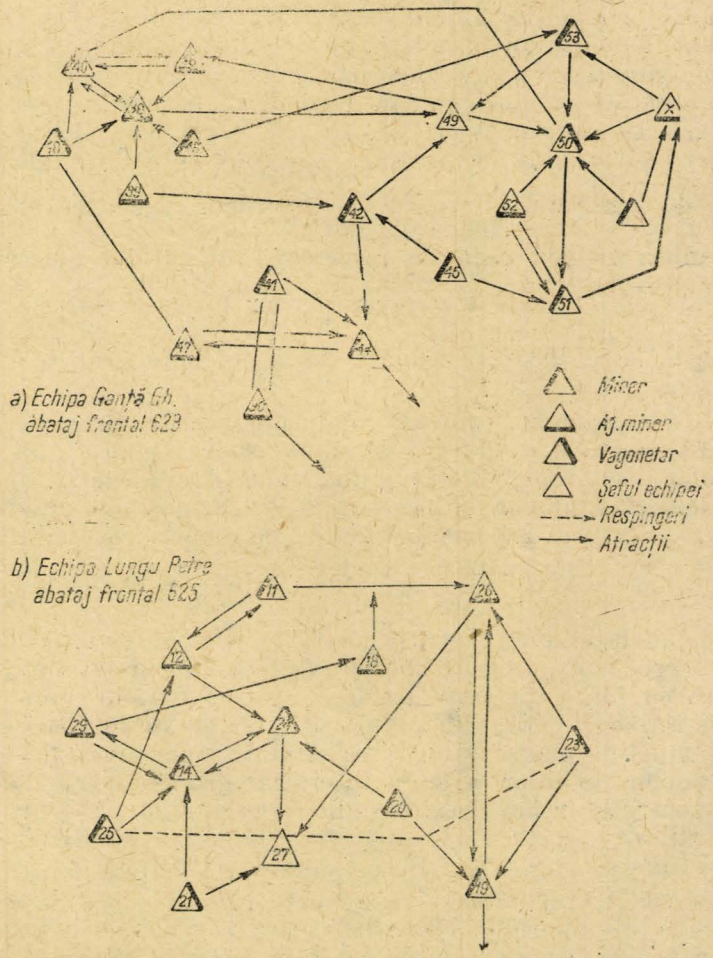

Fig. 1. — Schema funcțională (sociograma) a două echipe de mineri.

că acest lucru nu era permis. Ei nu sînt integrați în echipă. Sînt temporar, de cîteva zile, mutați aici. Fără ei, vechimea medie a minerilor din această echipă ar fi de trei ani. Rămîn, așadar, în echipă „două stele" (38 și 50), spre care converg cele mai multe atracții. Observăm că nici 38 și nici 50 nu sînt mineri, deci nu sînt cei mai calificați din echipă, și totuși ei atrag atenția în structura funcțională. De ce? O explicație ar

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

putea fi aceasta : munca în mină nu cunoaşte o diferenţiere prea mare. Adesea, munca minerului se confundă cu aceea a vagonetarului. Ar mai fi un răspuns. Necesitînd o tehnicitate nu prea ridicată, este probabil că structura funcţională se realizează după normele celei afective, în care nu cunoştinţele profesionale, ci însuşirile fizice şi psihice se fac evidenţiate. Şi motivele alegerilor merg în acelaşi sens : „Sînt băieţi mai buni, ne cunoaştem obiceiul". De menţionat că pentru nici una din echipe nu a fost posibil de realizat o psihogramă (referitoare la structura afectivă).

În cadrul echipei lui Lungu Petre, din frontalul 628, în care vechimea medie a muncitorilor în echipă nu depăşeşte 2 ani şi 3 luni, structura este mai amorfă. Nu se evidenţiază centre puternice de atracţie, deşi doi ani de muncă în comun puteau duce la realizarea lor. Şi aici se întîlnesc alegeri în afara echipei (18, 19). Numărul izolaţilor este relativ mare, astfel încît gradul de integrare este mic. După formula de aflare a gradului de integrare, $\frac{1}{\text{nr. izolaţilor}}$, vedem că acesta este egal cu 0,25. Coeziunea grupei, dată de raportarea numărului alegerilor reciproce la $\frac{k(N-1)}{2}$, unde k = nr. alegerilor propuse şi N = nr. membrilor echipei, este 0,33. În acelaşi timp, coerenţa grupei, după Criswell, este de 1,11.

Cele două echipe au forme de conducere diferite. Brigadierul Ganţă Gheorghe realizează o conducere de tipul „supravegherii". El este mai puţin popular decît Lungu Petre, avînd numai trei alegeri, din 18 posibile, faţă de acelaşi număr de alegeri, dar din 12 posibile, cîte realizează Lungu Petre. Statutul lui social, puterea de atracţie exercitată într-un grup dat de $\frac{\text{nr. subiecţilor care îl aleg}}{n-1}$, este $\frac{3}{18} = 0{,}16$, indicele statutului social al lui Lungu Petre fiind 0,25. Nici autoritatea lui Ganţă Gheorghe nu este mai puternică. Fiind ales de 38, 53 şi 42, Ganţă Gheorghe acoperă cu influenţa sa numai 55% din echipă, în timp ce Lungu Petre poate influenţa 83% din echipa sa. Dar aceste legături cu gradul II pun în lumină nu numai autoritatea şefului ; ele echivalează cu descoperirea canalelor de informaţie în interiorul grupei, lucru deosebit de important pentru antrenarea în sarcinile de producţie, ca şi pentru difuzarea noutăţilor.

Lungu Petre conduce echipa în mod „participaţional" ; el lucrează cot la cot cu ceilalţi muncitori şi este foarte apreciat pentru acest lucru : „e mai bun ca tot poporul". Muncitorii înşişi consideră conducerea prin simplă supraveghere ca pe o „boală a şefiei". „Şefii de echipă să lucreze cu noi. Sînt unii care comandă. X nu e scos din producţie, dar face pe şeful" (*E. F.*, 35 de ani, vagonetar). Considerăm acest deziderat îndreptăţit ; rezultatul echipei este consemnat în indici cantitativi, ceea ce implică un conducător de echipă care participă activ în producţie (R. L. Anderson şi E. Filder).

Încadrarea în muncă industrială duce la *dezvoltarea unor laturi ale personalităţii*. Problemele de interes general sînt dezbătute larg de mineri. În discuţiile pe care le-am avut cu ei au ieşit la iveală o serie

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

de propuneri pentru îmbunătăţirea muncii, pentru întărirea organizării. În cadrul şedinţelor de producţie, toate aceste probleme sînt analizate şi rezultatele nu întîrzie să se arate. Între cei anchetaţi, mai mult de 55% iau frecvent cuvîntul la şedinţe pentru a arăta „unele piedici ale planului". Este revelatoare declaraţia unui miner: „de la o vreme iau şi eu cuvîntul la şedinţe, parcă mi s-au deschis ochii" (*C. M.*, 34 de ani, ajutor miner). Noi spunem că acestea sînt manifestări ale procesului de adaptare, întrucît adaptarea este legată de o anumită capacitate de acţiune, inadaptarea de o apatie. Fiinţa umană, cum sublinia G. Mury, are nevoie să aparţină şi să participe; se impune necesitatea de a fi asociat la luarea deciziilor, necesitate pe care tot mai mulţi mineri o resimt.

La minerii anchetaţi, încep a se contura trăsături psihice noi: mîndrie pentru munca depusă: „toate economiile pleacă de la mină, pentru asta minerii sînt cei mai aplaudaţi" (*C. D.*, 26 de ani, aj. miner). „Eu m-am simţit mîndru" (*S. I.*, 50 de ani, miner).

Pentru muncitorul bine adaptat la condiţiile noi de muncă sînt caracteristice solidaritatea colectivă şi creşterea interesului faţă de oameni. El, muncitorul, deplin integrat în colectivul de muncă, reuşeşte să se cunoască pe sine mai bine, pe alţii mai bine şi stabileşte în mod conştient relaţiile în grup, mult mai eficient. Linia dezvoltării morale a muncitorului este strîns legată de asimilarea intereselor microgrupurilor şi ale macrogrupurilor din unitatea industrială respectivă şi de transformarea lor în motive personale. Se conturează de asemenea şi o deplasare, chiar la o vîrstă mai înaintată, în ordinea aptitudinilor. Examenele psihologice şi fiziologice o confirmă. Pentru noi este clar că muncitorul adaptat este mai sociabil şi manifestă interes pentru problemele tehnico-economice, culturale şi artistice. Menţionăm că o astfel de evoluţie se produce şi în agricultura noastră socialistă în curs de industrializare. Este probabil însă că *în industria propriu-zisă ritmul de restructurare a personalităţii este mai accelerat*, dobîndind particularităţi legate de ramurile industriale respective, dar şi de împrejurările concrete de viaţă.

Noi credem că am surprins în cercetarea noastră o populaţie în plin proces de tranziţie, cînd coexistă trăsături psihice contradictorii. În condiţiile muncii industriale vor fi depăşite dificultăţile de încadrare a individului în grup şi se va trece, sub raport psihosocial, de la „ţăranul muncitor" nu la „muncitorul ţăran", cum se constată astăzi, ci la „muncitorul minier", deplin integrat în modul de viaţă generat de societatea noastră industrializată.

Pentru a facilita acest proces de integrare a muncitorilor în colectivul muncitoresc de la minele din Berivoeşti, sugerăm cîteva măsuri de organizare a mediului social de muncă: permanentizarea minerilor în echipe; stabilizarea acestora; organizarea muncii în echipe mai mici (10 persoane); şeful de echipă să realizeze o conducere participaţională; abandonarea actualului sistem de instruire privind normele de securitate a muncii; înlocuirea lui cu instructajul şefilor de echipă; antrenarea muncitorilor la cursurile de calificare; înscrierea în programa cursurilor de ridicare a calificării maiştrilor şi brigadierilor a unor teme de psihologie socială a muncii industriale, privind munca în echipe, relaţii

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

interpersonale. Această din urmă măsură, credem, are o valabilitate generală.

*

În concluzie, din investigaţiile privind solicitările fiziologice, starea de sănătate şi aspectele psihosociale la un grup de mineri care se află în faza de tranziţie de la viaţa pastoral-agricolă la viaţa industrială, s-au evidenţiat unele aspecte caracteristice.

Trecerea de la munca individuală din agricultură la munca în echipe, de la munca în aer liber la munca în subteran, de la ziua de muncă prelungită sezonier la munca de schimburi, de la activităţi puţin diferenţiate cu unelte cu randament redus la munca cu maşina, la activităţi multiple care necesită o anumită tehnicitate reprezintă o schimbare importantă în viaţa individului, cu repercusiuni pe plan fiziologic şi psihosocial. Procesul de integrare în noile condiţii de viaţă şi de muncă industrială este deosebit de complex şi prelungit ca timp.

Majoritatea muncitorilor cuprinşi în acest studiu (66%) provin din mediul rural, fiind primul lot de muncitori agricoli care trec în industrie.

Rezultatele obţinute privind nivelul solicitărilor energetice şi reacţiile organismului la efort au arătat că, în general, muncitorii studiaţi sînt relativ bine adaptaţi la muncă, fapt ce s-a evidenţiat prin valorile frecvenţei pulsului şi ale tensiunii arteriale înainte şi după muncă, prin reacţiile la probe de efort standard. Intensitatea eforturilor cerute de activităţile miniere este asemănătoare cu cea depusă în muncile forestiere şi agricole. Sînt eforturi de mare intensitate (6—9 kcal/min), care solicită intens sistemele funcţionale coordonatoare şi procesele metabolice eliberatoare de energie. Munca susţinută în cursul zilei de lucru impune o cheltuială de energie care depăşeşte 2 000 kcal, considerate ca limită pe 8 ore pentru munca industrială, valorile medii la muncitorii cercetaţi fiind 2 260—2 570 kcal. Eforturile intense, la care se adaugă şi poziţiile forţate determinate de situaţia locului de muncă, poziţii nefiziologice, determinînd o încordare musculară regională, duc spre sfîrşitul zilei de lucru la apariţia stării de oboseală, evidenţiată obiectiv prin modificările de excitabilitate neuromusculară şi prin tulburările de adaptare neuro-vegetativă la trecerea din poziţia clinostatică în ortostatism.

Totuşi nu putem avea o privire globală asupra nivelului solicitării acestor muncitori numai limitîndu-ne la activitatea de producţie, deoarece majoritatea lor, în afara muncii din subteran, prestează o muncă în gospodăria individuală şi uneori sînt solicitaţi şi în muncile agricole la cooperativele agricole de producţie.

Din acest punct de vedere s-a impus studierea foarte amănunţită a timpului liber (ceea ce vom prezenta în altă comunicare).

Deşi adaptarea la efortul fizic este bine consolidată, efectuarea prelungită a muncilor grele duce la oboseală, la diminuarea rezistenţei, la întîrzierea adaptării globale a muncitorului, a integrării sale în munca şi viaţa industrială. La aceasta se adaugă şi dificultăţile de adaptare la condiţiile de muncă şi de mediu din subteran, fapt ce s-a repercutat asupra *stării de sănătate şi comportamentului psihosocial.*

Astfel, deşi indicatorii care exprimă aspectul morbidităţii generale atît pe ramură de producţie, cît şi pe ţară sînt în continuă îmbunătăţire, indicii eşantionului nostru prezintă o tendinţă inversă. La mor-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

biditatea cu incapacitate temporară de muncă se înregistrează 7 020 de zile de boală pe anul 1961 şi aproape de trei ori mai mult (20 734) pentru anul 1965, deşi numărul muncitorilor a fost acelaşi. Indicele de frecvenţă la suta de salariaţi prezintă de asemenea o creştere mare. Dacă pentru anul 1961 el era 11,11%, pe anul 1965 este de 21,2%.

Exemplele discutate mai sus, la care se adaugă şi aspectul nou al tabloului morbidităţii prin creşterea incidenţei afecţiunilor psihonevrotice (de la 9 la 54), precum şi cazurile de absentare — 866 de zile — pentru care motivele medicale nu sînt precizate, ca şi numărul mare de accidente, care urcă de la 33 în 1961 la 260 în 1965, pot provoca nedumerire dacă luăm în consideraţie amenajările tehnice, experienţa cîştigată, precum şi îmbunătăţirea condiţiilor de muncă în ultimii ani.

Din investigaţiile psihosociale reţinem următoarele :

Trecerea de la viaţa agricolă la munca minieră a dat naştere unui tip de muncitor tranzitoriu, *muncitorul ţăran*, fapt care afectează gradul de integrare a omului în profilul nou de muncă şi mai ales în colectivitatea de lucru respectivă.

Consecinţa imediată a acestei relaţii este influenţarea, într-o oarecare măsură, a procesului productiv şi dezvoltării omului.

Subliniem de asemenea existenţa unei motivaţii puternice, legată de posibilitatea de cîştig, care se contrapune cu conştiinţa unui grad sporit de particularitate a muncii în subteran. Rezultanta este o stare conflictuală permanentă, care se răsfrînge sensibil asupra productivităţii şi vieţii omului.

Această situaţie a muncitorilor de la mina Berivoeşti, muncitori ţărani, influenţează şi gradul lor de solicitare fizică şi psihică, adaptarea lor psihică, mai ales pusă în evidenţă de atitudinea faţă de sarcina de muncă, de poziţia persoanei în faţa dificultăţilor.

În privinţa posibilităţilor de accidentare sau a accidentatului propriu-zis, apare interesant rezultatul anchetei, că acuzarea întreprinderii şi a organizării muncii priveşte pe acei muncitori încă neintegraţi în grupul de muncă şi nesatisfăcuţi de activitatea lor.

Trecerea la un tip de muncitori minieri deplin integraţi în mediul de viaţă implicat de o societate industrială în plină dezvoltare constituie totuşi un proces mai îndelung, pe care îl putem scurta sau ameliora ţinînd seamă de necesitatea acordării unei atenţii sporite perioadei de adaptare a muncitorilor la munca în subteran, trăsătură care trebuie integrată în orientarea generală a *organizării ştiinţifice a procesului de producţie*. În acestă privinţă menţionăm şi necesitatea unei colaborări strînse între organizatorii producţiei şi alţi specialişti şi tehnicieni : constructorii de utilaj minier, medicul, fiziologul, psihologul şi sociologul, care să gîndească procesele în complexitatea lor, să le *studieze multidisciplinar*, iar în ceea ce priveşte factorul uman să aibă viziunea unei *antropologii veridice*, de cunoaştere şi explicare a omului integral, interesul pentru urmărirea formării, a *structurării personalităţii*.

Institutul de Igienă, Secţia de fiziologie a muncii
Centrul de cercetări antropologice,
Secţia de antropologie socială, demografică şi culturală
Universitatea Bucureşti
Institutul de psihologie al Academiei

Primită în redacţie la 16 iunie 1967

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ANCHETE DE PSIHOLOGIE INDUSTRIALĂ ÎN CADRUL UNEI CERCETĂRI MULTIDISCIPLINARE COORDONATE ANTROPOLOGIC, FIZIC, SOCIAL ŞI CULTURAL ASUPRA MUNCITORILOR MINIERI DIN „STAŢIA-PILOT" BERIVOEŞTI-ARGEŞ (I)

DE

TR. HERSENI, V. V. CARAMELEA şi N. RADU

572 : 159.9 (498)

Se publică unele date de interes metodologic şi epistemologic din două anchete efectuate în anii 1964 şi 1965, prin care s-au urmărit condiţiile psihosociale ale randamentului muncii şi ale comportamentului social-economic al unor grupe de muncitori minieri, forestieri şi agricultori, cu accentul pe problema personalităţii. În cadrul unei cercetări multidisciplinare, convergente, coordonatele antropologico-sociale sînt menite să contribuie la cunoaşterea problemelor omului în contextul industrializării ţării noastre, al cooperativizării agriculturii şi al unor schimbări în muncă şi în modul de viaţă al populaţiei urbane şi rurale. În această primă notă, cele cîteva date se referă la un grup de mineri. Cercetările se fac în interdisciplinaritate cu cele efectuate de Institutul de igienă, de psihofiziologie, de ergonomie, de demografie, asupra aceloraşi grupe de muncitori, pentru a cunoaşte cît mai integral, mai complex, mai multidimensional fenomenele constatate.

În cadrul cercetărilor antropologice de tip complex, organizate de Secţia de antropologie socială şi culturală a Centrului de cercetări antropologice în regiunea Argeş, avînd o „staţie-pilot" la Berivoeşti, zona Muscelului, s-au întreprins în anii 1964—1965 şi unele cercetări de psihologie socială, industrială şi agrară la minele de cărbuni, exploatările forestiere şi cooperativa agricolă de producţie, de către un colectiv al

ST. CERC. ANTROPOL., 1967, T. 4, NR. 2, P. 215—220

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Institutului de psihologie, format din Traian Herseni, Geta Dan-Spînoiu, S. Marcus, Gh. Neacşu şi N. Radu.

Cercetările noastre s-au concentrat asupra problemei condiţiilor psihosociale ale randamentului muncii şi ale comportamentului social-economic, deci, într-un sens mai larg, asupra încadrării oamenilor în profesiune. Am căutat în special o explicaţie ştiinţifică a faptului că oamenii se împart, faţă de normele de producţie şi cerinţele globale ale întreprinderilor economice, în trei categorii bine distincte : cei care *le depăşesc* („fruntaşii"), cei care *le acoperă* („mijlocaşii") şi cei care *nu le îndeplinesc* („codaşii").

Trecerea unei populaţii de agricultori — care tradiţional au muncit cu unelte mărunte, într-un cadru familial, numai ziua — la munca cu maşina, în întreprinderi mari, în echipe, în schimburi, cu unele desincronizări între ritmurile naturale biologice şi cele sociale, pune problema reflectării de către cele trei categorii de muncitori a unor eventuale dificultăţi de adaptare pentru unii dintre ei. Cele trei categorii pot constitui deci şi indici de integrare a acestor muncitori în sistemul de *statute* şi de *roluri*, în *organizarea socială* a unei întreprinderi de *dimensiuni mult mai mari* şi cu altă *structură* decît gospodăria familială.

Este de asemenea de reţinut că între ceea ce poate produce un om (capacitatea lui fizică şi intelectuală) şi ceea ce el produce efectiv (randamentul lui) există o diferenţă care poate fi datorită motivărilor sale, cauze care trebuie cercetate psihosociologic. Analiza datelor noastre asupra celor trei categorii de muncitori contribuie la cunoaşterea acestor probleme.

Pentru *antropologie*, în sensul ei *autentic* de *ştiinţă a omului total*, ipoteza noastră de lucru cea mai semnificativă, confirmată apoi de toate cercetările întreprinse, este relativa independenţă a personalităţii faţă de factorii de mediu, existenţa unor *factori de personalitate* care acţionează după legi proprii, ireductibile, în esenţa lor, la legile biologice şi sociologice. Omul depăşeşte faza animală, zoologică, dar nu este absolvit de societate, nu este dizolvat în „cultură", ci operează deseori ca o „variabilă independentă". Dacă s-ar face dovada că omul este o fiinţă pur biologică, antropologia s-ar reduce la simpla „zoologie a omului". Dacă s-ar face dovada că omul este o fiinţă exclusiv socială, antropologia ar deveni o ramură a sociologiei. Omul apare însă ca o realitate foarte complexă, nu numai multilaterală, dar şi multinivelară, în acelaşi timp biologică, psihologică, sociologică şi culturologică, totuşi ca o singură *unitate*, datorită *personalităţii*, care le uneşte şi le integrează pe toate. De aceea, după opinia noastră, nu este cu putinţă o *antropologie ştiinţifică*, în sensul de *reflectare exactă a realităţii obiective*, fără o centrare sistematică a tuturor cercetărilor sale pe *problema decisivă a personalităţii*. Cercetările noastre demonstrează, pe baza unui material faptic tot mai concludent, acest *adevăr fundamental*.

În cadrul spaţiului de care dispunem, ne oprim în această primă notă numai la cîteva din rezultatele obţinute în urma studierii întreprinderii miniere.

S-au cercetat din 640 de mineri un lot de 100 de subiecţi, ceea ce înseamnă că cifrele absolute sînt în acelaşi timp şi procente faţă de totalul eşantionului selectat. La discutarea, analiza şi redactarea materialului

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

a participat cu datele ei și Secția de antropologie socială și culturală (V. V. Caramelea) a Centrului de cercetări antropologice.

Datele din tabelul nr. 1 ne ajută să ne facem o imagine despre mărimea întreprinderii miniere (640 de lucrători, exclusiv administrația), locul de origine de unde provin muncitorii, dar care în prezent domiciliază toți în satul Berivoești (inclusiv cartierul sau „orașul minier") sau

Tabelul nr. 1

Minerii Întreprinderii carbonifere Berivoești, după locul de origine și domiciliu (navetism zilnic)

Punctul de exploatare	Total	Din satele :				Navetism (din microregiune)
		Berivoești	ale microregiunii	reg. Argeș	din alte regiuni	
Valea Podului	443	151	243	29	20	240
Drăgana	197	28	153	9	7	115
Total	640	179	396	38	27	355

în microregiunea pentru care s-a organizat sau este posibil navetismul zilnic. Cîștigul mai mare decît în alte sectoare industriale, pensionarea la o limită mai joasă și posibilitatea de navetism pentru acești muncitori, care atît zilnic, cît și la sfîrșitul anilor de muncă rămîn în sate, i-au determinat să se încadreze la mină (fig. 1).

Subiecții din eșantion, care este format exclusiv din bărbați, sînt reprezentați pe grupe de vîrstă astfel : 2 între 16 și 25 de ani, 54 între 26 și 35 de ani, 29 între 36 și 45 de ani, 15 peste 45 de ani. Nivelul de instrucție este următorul : 1 fără școală, 60 cu 4 clase elementare, 28 cu 7 clase elementare, 9 cu școli profesionale, 2 cu școli tehnice. Locul de calificare : 38 de persoane la locul de muncă (prin practică), 51 prin cursuri speciale (după angajare), 9 în școli profesionale, 2 în școli tehnice. Vechimea în meserie : 5 persoane sub 1 an, 9 între 1 și 3 ani, 16 între 4 și 5 ani, 32 între 6 și 10 ani, 38 peste 10 ani. Vechimea în cîmpul muncii : nici o persoană sub 1 an, 3 între 1 și 3 ani, 5 între 4 și 5 ani, 35 între 6 și 10 ani, 57 peste 10 ani. Venitul mediu lunar : 24 de persoane sub 1 000 de lei, 33 între 1 001 și 1 500 de lei, 32 între 1 500 și 2 000 de lei, 11 peste 2 000 de lei.

Toți cei 100 de mineri cercetați sînt născuți în mediul rural, marea majoritate fiind din Berivoești. Ei locuiesc : 78 la părinți (în gospodăria acestora, făcînd, de regulă, menaj împreună cu ei și urmînd să-i moștenească), 13 în case proprii, 8 la soții (în gospodăria acestora, împreună cu socrii și alte rude), 1 cu chirie. Ca opinie, 79 de persoane consideră că au locuințe bune, 18 potrivite și 3 nepotrivite. Starea civilă este următoarea : 4 celibatari, 86 căsătoriți, 7 divorțați și recăsătoriți, 3 divorțați și nerecăsătoriți. Numărul familiilor cu copii : 14 fără copii, 27 cu cîte 1 copil, 34 cu cîte 2 copii, 14 cu cîte 3 copii, 5 cu cîte 4 copii, 6 cu cîte 5 copii. Toți cei cercetați mănîncă acasă, în familie, 62 dintre ei socotind că se alimentează bine sau foarte bine, 35 satisfăcător și 3 nesatisfăcător. Cu privire la greutățile familiale și gospodărești, 78 declară că nu au asemenea probleme, 8 declară că au greutăți materiale, 7 dintre ei au greutăți cu creșterea copiilor, 6 din cauza bolilor celor din fami-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

lie, 1 din cauza neînţelegerii cu soţia. Cu privire la aspiraţii sociale, 53 declară că nu au asemenea preocupări, 33 ar dori îmbrăcăminte şi alimentaţie mai bună, 7 locuinţă şi mobilier mai bune, 3 o situaţie familială mai bună, 4 aspiraţii diverse.

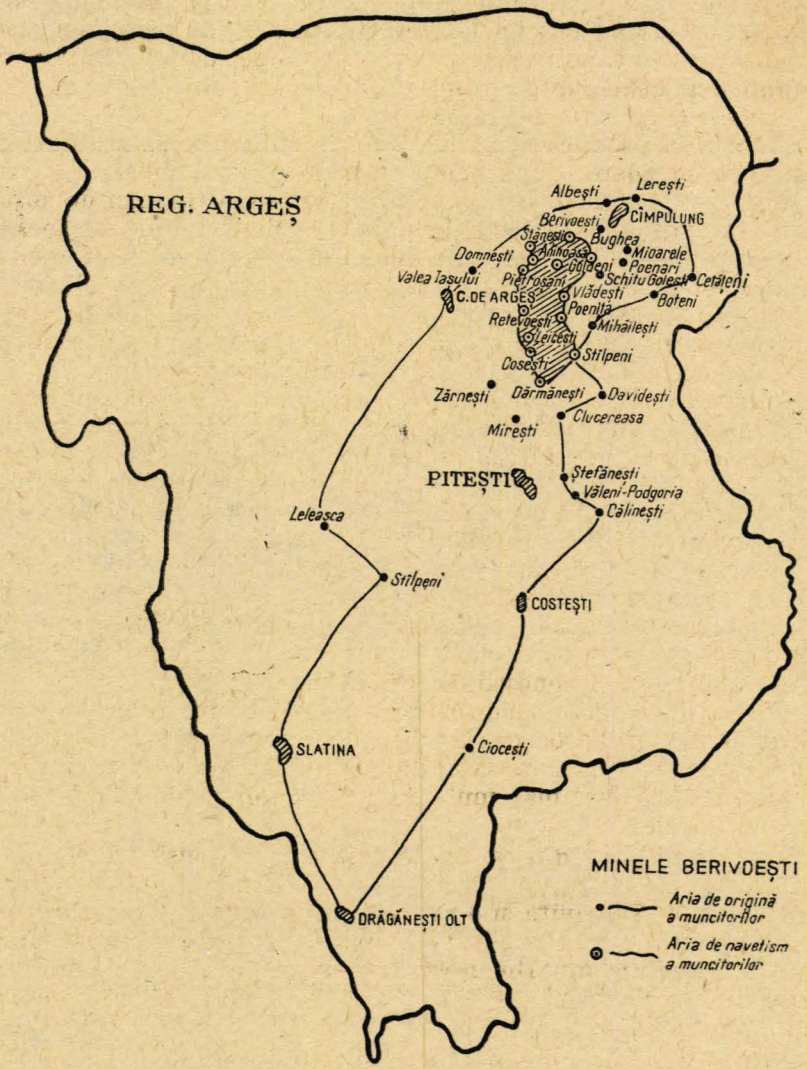

Fig. 1. — Satele de origine ale minerilor de la Berivoeşti şi zona de navetism zilnic (zona haşurată).

Bugetul-timp. Ore de muncă în mină şi acasă : 8 ore 18 persoane, 9 ore 8 persoane, 10 ore 4 persoane, 11 ore 4 persoane, 12 ore 5 persoane, 13 ore 10 persoane, 14 ore 35 de persoane, 15 ore 16 persoane. Ore de somn pe zi : 6 ore 8 persoane, 7 ore 40 de persoane, 8 ore 37 de persoane, 9 ore 9 persoane, 10 ore 6 persoane. Timpul pînă la mină şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

înapoi : pînă la 30 de minute 17 persoane, pînă la 1 oră 62 de persoane, pînă la 1 oră şi jumătate 12 persoane, pînă la 2 ore 8 persoane, pînă la 3 ore 1 persoană. Ore libere pe zi : 59 de persoane 1 oră, 22 de persoane 2 ore, 13 persoane 3 ore, 3 persoane 4 ore, 3 persoane 5 ore, utilizate pentru activităţi personale (lectură, vizite, cinematograf etc.). Activitate obştească : nici un fel de activitate 34 de persoane, activitate sindicală 5 persoane, activitate politică 61 de persoane.

Starea sănătăţii, după propria apreciere a subiecţilor : se simt bine 55 de persoane, potrivit 26, rău 19.

Situaţia în producţie : 54 din 100 de mineri cercetaţi sînt consideraţi de întreprindere, după comportamentul lor global, ca fruntaşi, 42 ca mijlocaşi, 4 codaşi. Din punctul de vedere al normei de producţie, lucrează sub normă 4 persoane, în normă 19, peste normă 24, fără normă 53. Numărul zilelor de învoiri din anul 1963 : 73 nu au avut nici o învoire, 26 au avut pînă la 5 zile, 1 peste 5 zile de învoire. Cei 100 de mineri cercetaţi au fost caracterizaţi de şefii lor ierarhici, din punctul de vedere al hărniciei, astfel : 77 harnici, 18 mijlocii, 5 leneşi ; din punctul de vedere al inteligenţei : 74 inteligenţi, 20 mijlocii, 6 neinteligenţi ; din punctul de vedere al disciplinei în muncă : 91 disciplinaţi şi 9 nedisciplinaţi. Aprecierea proprie a condiţiilor de muncă în care îşi desfăşoară activitatea : 89 declară că nu au greutăţi în muncă, 1 consideră că normele sînt prea mari, 10 consideră că încordarea cerută de muncă este foarte mare, iar condiţiile în care îşi desfăşoară munca sînt foarte grele. La întrebarea precisă privind condiţiile de muncă, 56 răspund că sînt „bune", 44 că sînt „potrivite" (adică „nu tocmai bune, dar nici de tot rele"). Toţi declară că se înţeleg bine cu şeful de echipă, 99 că se înţeleg cu tovarăşii de muncă, 1 declară că are neînţelegeri cu ceilalţi din echipa sa de muncă. Aspiraţii profesionale : 83 declară că n-au nici una specială, 16 ar dori o salarizare mai bună, 1 condiţii de muncă mai bune.

Corelaţiile calităţii celor 54 de fruntaşi, 42 de mijlocaşi şi 4 codaşi cu diferiţi factori psihosociali sînt foarte numeroase şi foarte variate, deci nu pot fi prezentate în materialul de faţă. Înfăţişăm numai cîteva dintre cele mai semnificative, mai mult pentru a indica metoda decît a consemna rezultatele.

Starea sanitară : din cei 54 de fruntaşi, 34 consideră că au o stare sanitară bună, 10 potrivită, 10 rea ; din cei 42 de mijlocaşi, 19 cu stare sanitară bună, 15 potrivită şi 8 rea ; din cei 4 codaşi, 2 cu stare sanitară bună, 1 potrivită, 1 rea. Ca şi în alte cercetări, de exemplu la Fabrica de confecţii şi tricotaje din Bucureşti, cifrele arată că opinia pe care şi-o fac oamenii despre starea lor sanitară nu determină prin ea însăşi calitatea în producţie.

Gradul de instrucţie : din cei 54 de fruntaşi, 26 au 4 clase elementare, 19 au 7 clase elementare, 6 au şcoli profesionale, 2 au şcoli tehnice, iar 1 este fără studii ; din cei 42 de mijlocaşi, 30 au 4 clase elementare, 9 au 7 clase elementare, 3 au şcoli profesionale. Toţi cei 4 codaşi au cîte 4 clase elementare. Gradul de instrucţie în sine nu determină calitatea în producţie, dar asigură o încadrare superioară, deci o răspundere profesională mai mare.

Locul de calificare : din cei 54 de fruntaşi, 14 şi-au însuşit profesiunea la locul de muncă, 6 în şcoli profesionale, 2 în şcoli tehnice, 32 la

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

cursuri speciale; din cei 42 de mijlocaşi, 22 şi-au însuşit profesiunea la locul de muncă, 17 prin cursuri speciale, 3 în şcoli profesionale şi tehnice; din cei 4 codaşi, 2 şi-au însuşit profesiunea la locul de muncă, 2 la cursuri speciale. De astă dată, pregătirea de specialitate apare ca un factor determinant important al calităţii în producţie.

Vechimea în meserie : din cei 54 de fruntaşi, 4 au vechime sub 1 an, 4 între 1 şi 3 ani, 7 între 4 şi 5 ani, 15 între 6 şi 10 ani, 24 peste 10 ani; din cei 42 de mijlocaşi, 1 are vechime sub 1 an, 5 între 1 şi 3 ani, 9 între 4 şi 5 ani, 15 între 6 şi 10 ani, 12 peste 10 ani; dintre cei 4 codaşi, 2 între 6 şi 10 ani, 2 peste 10 ani. Deci, vechimea în muncă nu este un factor determinant al calităţii în producţie.

Nici unul din factorii cercetaţi de noi, consideraţi în mod izolat şi în anumite limite practic întîlnite, nu determină în mod exclusiv sau în mod necesar randamentul muncii. Dacă apar însă mai mulţi factori negativi sau pozitivi deodată, influenţa lor devine din ce în ce mai hotărîtoare. Pe de altă parte, unii factori pozitivi, care apar în context cu alţi factori, negativi, pot avea o influenţă de neutralizare asupra acestora şi invers.

Un rezultat important al cercetării noastre este *relativa independenţă a personalităţii muncitorului faţă de factorii de mediu*. Există un număr mare de muncitori care, împotriva greutăţilor şi condiţiilor nefavorabile din cadrul întreprinderii sau din viaţa particulară, desfăşoară o muncă superioară şi obţin randamente ridicate. Există şi un număr de muncitori, mult mai mic, care manifestă fenomenul contrar, al unor randamente mici în muncă, cu toate condiţiile favorabile pentru o activitate de nivel mai înalt. Cum am arătat, faptul acesta, cel puţin după opinia noastră, este decisiv pentru întreaga orientare a antropologiei.

Rezultă de asemenea, sub aspect metodologic, necesitatea cercetărilor de psihologie socială în convergenţă cu cele ale altor discipline umane şi sociale pentru studiul antropologic complex al populaţiilor care se dezvoltă biologic şi psihologic în condiţiile de muncă şi de mediu ale societăţii industriale.

Munca a fost şi este o caracteristică a speciei umane, factor de bază în antropogeneză şi în evoluţia ulterioară. Prin ea, omul se autocreează. Desfăşurată în condiţii bune, ea mulţumeşte pe orice om în profesiunea aleasă în care se realizează. Pentru aceasta trebuie cunoscuţi, deci cercetaţi, toţi factorii pozitivi şi negativi, inclusiv cei de ordin psihologic, trebuie înlăturaţi sau ameliorаţi cei nocivi, pentru ca munca să fie un factor de echilibru psihofiziologic al omului, contribuind la dezvoltarea lui multilaterală, la structurarea *personalităţii*, la împlinirea „omului social".

Institutul de psihologie al Academiei,
Secţia de psihologie socială
şi
Centrul de cercetări antropologice al Academiei,
Secţia de antropologie socială şi culturală
şi
Institutul Pedagogic Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONTRIBUȚII LA STUDIUL ADAPTĂRII FEMEII LA MUNCA ȘI MODUL DE VIAȚĂ DIN SOCIETATEA INDUSTRIALĂ. NOTA I: CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE FIZICĂ, SOCIALĂ ȘI CULTURALĂ LA ÎNTREPRINDEREA „TEXTILA" — PITEȘTI (REG. ARGEȘ)

DE

SUZANA GRINȚESCU-POP, MARIA VLĂDESCU, V. V. CARAMELEA, TH. ENĂCHESCU și AL. ZULUF

572.512.025 (498)

În continuarea cercetărilor antropologice complexe din regiunea Argeș pentru definirea biologic-psihologică și social-istoric-culturală a populației actuale, în faza în care însemnate contingente de proveniență rurală trec la munca și la modul de viață al societății industriale, în afara unor grupuri umane masculine, s-au luat în studiu mai multe eșantioane de femei, selectate atît din agricultură, cît și din mai multe întreprinderi industriale. Eșantionul selectat de la Întreprinderea „Textila" — Pitești va fi prezentat sub diferite aspecte, îndeosebi sub cel al adaptării morfofuncționale și al integrării psihosociale față de schimbările în tehnică și mediul social. Prezentarea începe de la o caracterizare antropofizică, somatică, desigur de interes într-un studiu complex de antropologie a muncii și de dezvoltare a personalității

Trecerea femeii din mediul rural către viața urbană a societății industriale, deseori prin intermediul unor forme rurourbane, mixte, pune numeroase probleme în legătură cu adaptarea ei morfofiziologică, cu integrarea psihosocială, cu însemnate modificări în comportamentul acesteia, în ceea ce privește statusul și rolul nou față de cele avute în cadrul familiei și comunității sătești, relativ închisă demografic și social-economic și cultural, schimbări de mare interes pentru studiul evo-

ST. CERC. ANTROPOL., 1967, T. 4, NR. 2, P. 221–233

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

luţiei organismului uman şi al structurii *personalităţii*, deci pentru antropologie.

În cercetările din regiunea Argeş, în afară de o serie de loturi masculine (colectivităţi sau selectate din ele), sînt studiate şi o serie de loturi feminine din agricultură (lot martor) şi din diferite sectoare ale ramurii economice industriale (textile, confecţii, industria alimentară etc.). În urma acestor investigaţii parametrii de ordin fizic şi psihocultural obţinuţi, factori modelatori în procesul muncii, tot mai socială, vor fi comparaţi între ei şi prezentaţi în interrelaţia lor.

Populaţia feminină care lucrează la Intreprinderea „Textila"—Piteşti şi care constituie obiectul nostru de studiu provine în covîrşitoare măsură din regiunea Argeş (94%) şi într-o mai mică proporţie din restul regiunilor ţării (6%). Muncitorimea de origine argeşeană provine îndeosebi dintr-un areal avînd ca centru oraşul Piteşti, pe o rază de circa 35 km. Din zona în care sînt situate localităţile de domiciliu al muncitoarelor (de navetism), au fost de fapt recrutate cea mai mare parte din lucrătoarele întreprinderii.

Din punctul de vedere al componenţei antropologice, aceste femei se recrutează deci dintr-o populaţie destul de omogenă, din regiunea Argeş. Studiile arheologice, istoric-sociale, economice şi demografic-istorice, realizate în cadrul cercetării complexe la care colaborăm, converg în a ne demonstra că această populaţie a trăit şi s-a perpetuat generaţii de-a rîndul pe acest areal.

Desigur, un studiu de aparenţă tipologică pornind de la o serie feminină cere să nu se piardă din vedere intervenţia dimorfismului sexual, care maschează adesea posibilităţile interpretative ale caracterelor din punct de vedere taxonomic, mergînd chiar pînă la remanierea unor specificităţi de formă care-şi păstrează puterea de exprimare deplină în seria masculină ale aceleiaşi populaţii. În linii mari, posibilităţile de omologare a seriilor feminine cu cele masculine, de aducere la nivele valorice comparabile a dimensiunilor absolute, în general mai mici, ale sexului feminin faţă de cel masculin, sînt practicate cu ajutorul unor scări de apreciere special constituite. În oarecare măsură, omologarea s-a extins şi la indicatori conformativi, însă, în ceea ce priveşte aprecierea caracterelor de observaţie, omologarea sexelor rămîne dificilă din punctul de vedere al unei interpretări taxonomice.

CARACTERELE CALOTEI CEFALICE

Aplicînd scările special constituite pentru aprecierea seriilor feminine, calota cefalică se prezintă după cum urmează: lungimea calotei este mijlocie supracentral şi se asociază cu o lăţime la contingenţa categoriei de calote mijlociu de late şi late, la care înălţimea calotei se omologhează a fi incipient de înaltă. Nivelele valorice ale calotei se dispun deci etajat, dar atenuat. Ele se localizează în zona superioară a categoriei mijlocii şi în categoria dimensiunilor mari, conferind prin aceasta o bună energie de dezvoltare generală pentru calotă.

Structura seriilor completează indicaţiile date de medii; astfel, în repartiţia procentuală pe categorii a g-op, poziţia supracentrală a mediei

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

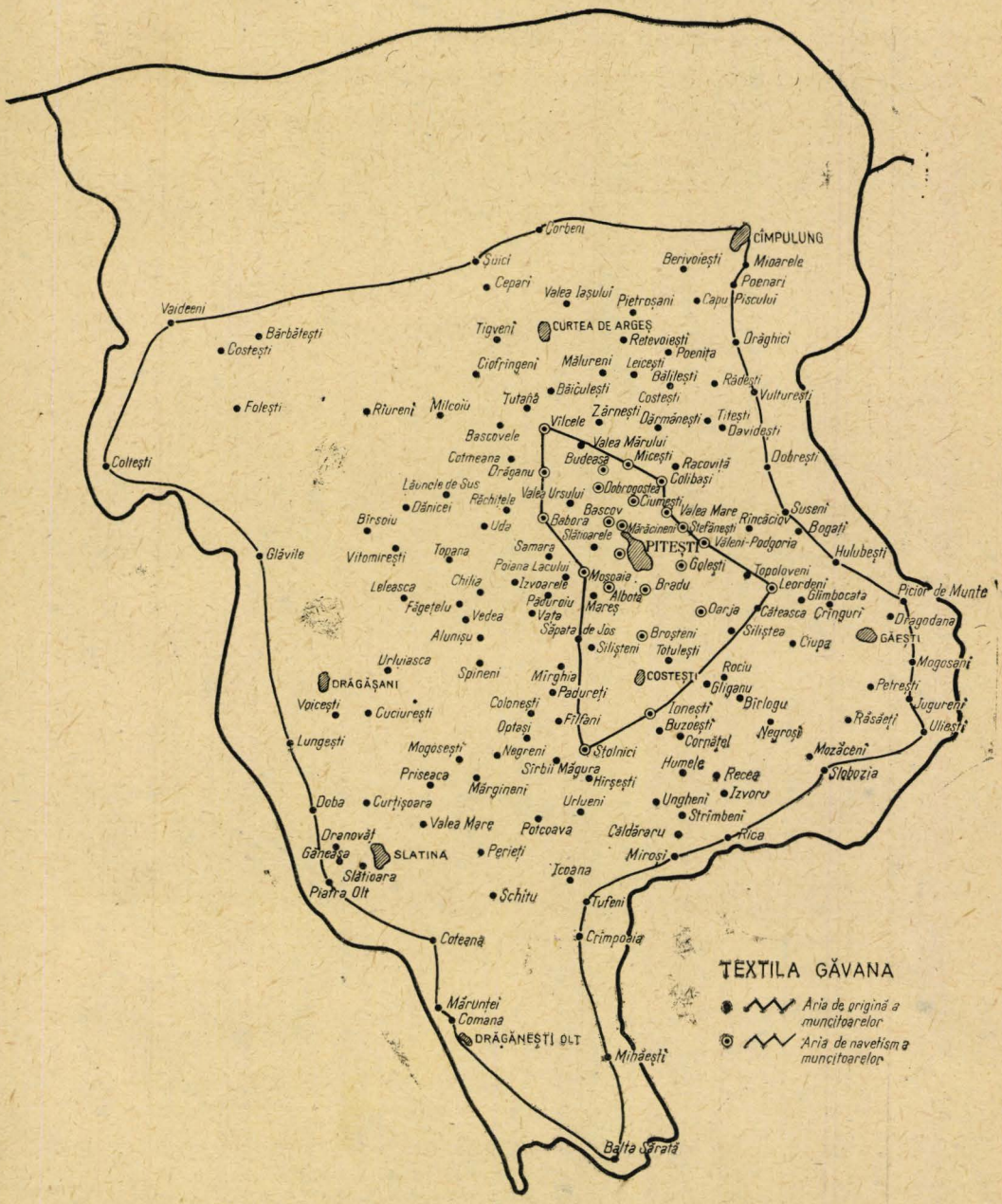

Fig. 1. — Aria de origină a lucrătoarelor și navetismul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Variabilitatea somatică

Dimensiuni		N	Amplitudinea (interv. de variaţie)		Indicatorii de variabilitate			
			X_1	X_m	$\bar{x}$	±m	±δ	C.V.
Greutatea		277	40,0	88,4	57,06	0,47	7,80	13,67
Statura	V — sol	280	1411	1779	157,72	3,44	57,60	3,70
Înălţimea şezîndă	V—supraf. sed.	280	764	910	847,04	1,75	29,30	3,46
Diametrul biacromial	A — A	264	264	392	342,61	1,16	18,80	5,49
Diam. bi. iliac	ic — ic	264	206	377	277,95	1,40	22,80	8,20
Diam. antero-post. cefalic maxim	g — op	278	154	189	174,95	0,34	5,64	3,22
Diam. transv. cefalic maxim	eu — eu	278	133	168	149,97	0,33	5,42	3,61
Diam. vertical auriculo-cefalic	t — v	278	106	136,5	121,24	0,29	4,78	3,94
Diam. bizigomatic	zy — zy	278	119	153	132,80	0,30	5,02	3,78
Diam. nasion-gnation	n — gn	276	99	130	114,30	0,32	5,24	4,58
Dist. nasion — subnazale	n — sn	277	44	60	51,12	0,18	2,96	5,79
Dist. binarină	al — al	278	21	39	30,99	0,15	2,54	8,20
Indici								
Ind. cefalic transverso-longitud.	eu—eu/g—op	276	77,9	95,2	85,89	0,22	3,62	4,21
Ind. cefalic vertico-longitudinal	t—v/g—op	278	61,9	88,3	69,54	0,20	3,26	4,69
Ind. cefalic vertico-transversal	t—v/eu—eu	278	73,1	91,8	81,11	0,20	3,32	4,09
Ind. facial morfologic	n—g/nzy—zy	276	71,9	100,0	86,32	0,28	4,68	5,42
Ind. nazal	al—al/n-sn	277	41,9	82,2	60,71	0,35	5,86	9,65
Ind. cormic	Inl. şez/stat	280	49,6	60,3	54,44	0,09	1,49	2,74
Ind. acromio-iliac	ic—ic/a—a	264	62,2	110,2	81,32	0,13	2,16	2,66
Ind. de troficitate Rohrer	greut./stat.^{3}	277	1,06	2,21	1,51	0,01	0,20	13,25
Ind. de adipozitate Lorenz	(abd. + 14) — ter	279	—110	+133	+5,52	2,81	47,00	851,44

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Repartiția pe categorii a dimensiunilor somatice (%)

Dimensiuni	Categoria						Scara
g — op	f. scurt x—161	scurt 162—169	mijlociu 170—176	lung 177—184	f. lung 185 —x		Lebzelter-Saller
	1,8	11,5	45,3	34,9	6,5		
eu — eu	f. îngust x—134	îngust 135—141	mijlociu 142—149	lat 150—157	f. lat 158 —x		Lebzelter-Saller
	0,4	4,7	40,6	47,8	6,5		
t — v	f. jos x—103	jos 104—111	mijlociu 112—119	înalt 120—127	f. înalt 128—x		Routil pentru bărbați, decalată cu 6 mm
	—	1,1	32,7	55,4	10,8		
zy—zy	f. îngust x—120	îngust 121—127	mijlociu 128—135	lat 136—142	f. lat 143—x		Lebzelter-Saller
	1,1	10,0	61,9	23,4	3,6		
n — gn	f. jos 97—102	jos 103—107	mijlociu 108—113	înalt 114—119	f. înalt 120—x		Lebzelter-Saller
	1,5	7,2	39,5	35,1	16,7		
n — sn	f. scurt x—45	scurt 46—48	mijlociu 49—51	lung 52—54	f. lung 55—x		Eickstedt pentru bărbați, decalată cu 4 mm
	4,7	13,0	37,9	30,7	13,7		
al — al	f. îngustă x—27	îngustă 28—30	mijlocie 31—33	lată 34—36	f. lată 37—x		Eickstedt pentru bărbați, decalată cu 3 mm
	6,1	40,3	37,1	14,7	1,8		
Înălțimea șezîndă	scurtă x—749	submijlocie 750—799	mijlocie 800—849	supramijlocie 850—899	lungă 900—x		Schlaginhaufen pentru bărbați, decalată cu 50 mm
	—	5,0	50,7	40,4	3,9		
Statura	mică 1400—1489	submijlocie 1490—1529	mijlocie 1530—1559	supramijlocie 1560—1589	mare 1590—1679	f. mare 1680—x	Martin R.
	10,7	21,4	20,7	18,9	27,2	1,1	
	f. mică x—1489	mică 1490—1529	mijlocie 1530—1589	mare 1590—1679	f. mare 1680—x		Rainer
	10,7	21,4	39,6	27,2	1,1		

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Repartiția pe categorii a

Indicile	Cate			
Cefalic	hiperdolicocef x—71,9	dolicocefalie 72,0—76,9	mezocefalie 77,0—81,9	brahicefalie 82,0—86,4
	—	—	14,9	46,7
Cefalic vertico-longit.		camaecefalie x—57,9	ortocefalie 58,0—62,9	hipsicef. moder. 63,0—67,9
		—	1,1	30,2
Cefalic vertico-transv.		tapeinocefalie x—78,9	metriocefalie 79,0—84,9	acrocef. moder. 85,0—89,9
		23,3	67,3	8,3
Facial morfologic		hipereuriprosop x—76,9	euriprosop 77,0—80,9	mezoprosop 81,0—84,9
		3,3	6,9	29,3
Nazal		hiperleptorin x—54,9	leptorin 55,0—69,9	mezorin 70,0—84,9
		14,8	79,8	5,4
Nazal		f. îngust x—54,9	îngust 55,0—59,9	mijlociu 60,0—64,9
		14,8	27,1	36,1
Rohrer		hipotrofie x—1,19	subeutrofie 1,20—1,34	eutrofie 1,35—1,54
		2,9	18,4	41,5
Cormic		hiperbrahicorm x—49,9	brahicorm 50,0—51,9	metriocorm 52,0—53,9
		0,4	5,7	30,7
Acromio-iliac			trunchi trapezoidal x—69,9	trunchi intermediar 70,0—74,9
			1,5	14,0
De adipozitate Lorenz	f. slabe —(61—x)	slabe —(21—60)	puțin slabe —(1—20)	normal 0,00
	4,6	20,0	18,6	1,1

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 3

indicilor somatici (%)

goria			Scara
hiperbrahicef. 86,5—91,9	ultrabrahicef. 92,0—x		R.Martin-K.Saller
33,3	5,1		
hipsicef. mijl. 68,0—72,9	hipsicef. marc. 73,0—77,9	hipsicef. extr. 78,0—x	Martin-Saller pentru bărbaţi, nedecalată
53,2	14,8	0,7	
acrocef. mijl. 90,0—94,9	acrocef. marc. 95,0—99,9	acrocef. extr. 100,0—x	R. Martin pentru bărbaţi nedecalată
1,1	—	—	
leptoprosop 85,0—89,9	hiperleptopros. 90,0—99,9	ultraleptopros. 100,0—x	R.Martin-K.Saller
39,8	20,3	0,4	
camerin 85,0—99,9	hipercamerin 100,0—x		universală pentru bărbaţi, nedecalată
—	—		
lat 65,0—69,9	f. lat 70,0—x		Eg. v. Eickstedt pentru bărbaţi, nedecalată
16,6	5,4		
supraeutrofie 1,55—1,69	hipertrofie 1,70—x		K. Saller pentru bărbaţi, nedecalată
20,6	16,6		
macrocorm 54,0—55,9	hipermacrocorm 56,0—x		H. Vallois
52,1	11,1		
trunchi rectangular 75,0—x			după G. Olivier
84,5			
puţin grase + (1—20)	grase + (21—60)	f. grase + (61—x)	după G. Olivier
25,0	24,3	6,4	

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Repartiția pe categorii a caracterelor descriptive (%)

Caracterul	Categoria				
Pigmentația părului	blond deschis	blond închis	brun	brun-negru	roșcat
	1,1	1,1	9,1	88,4	0,4
Pigmentația irisului	închis	intermediar	deschis		
	70,9	25,8	3,3		
Occipitalul	plat	mijlociu	bombat		
	44,6	43,5	11,9		
Fruntea	dreaptă	mijlocie	înclinată		
	72,3	6,5	21,2		
Spatele nasului	drept	convex	concav	ondulat	
	50,7	37,4	4,0	8,3	
Planșeul nazal	descendent	orizontal	ascendent		
	4,4	65,4	30,2		
Ramura mandibulei	orizontală	mijlocie	oblică		
	4,4	30,2	65,4		
Mentonul	sters	mijlociu	conturat		
	42,8	40,3	16,9		
Malare-relief	șters	mijlociu	puternic		
	20,1	63,7	16,2		
Malare-orientare	temporală	mijlocie	frontală		
	24,8	52,2	23,0		
Contur facial	oval	rotund	pătrat	dreptunghi	pentagon
	38,4	6,5	12,2	26,3	16,6

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

este susținută de tendința seriei spre valori mai mari, prin prezența de procente substanțiale (34,9%) de g-op lungi, alături de categoria de g-op mijlocii (45,3%). De asemenea, media lățimii calotei, situată la pragul dintre categoria mijlocie și lată, se datorește unei participări în procente echivalente a categoriei mijlocii (40,6%) și late (47,8%). În sfîrșit, în repartiția procentuală pe categorii a t-v, calotele înalte sînt în majoritate (55,4%) temperate de procentele de calote mijlocii (32,7%), astfel încît linia de ansamblu, exprimată prin medie, a situat aceasta la nivelul unor calote incipient de înalte.

Conformativ, asocierea indicilor calotei înmănunchează următorul complex : un indice cefalic la limita superioară a brahicefaliei, asociat cu o hipsicefalie în subdiviziunea mijlocie a acestei categorii, și o înălțime relativă a calotei față de lățimea sa, încadrată în metriocefalie sub centrul categoriei, adică cu tendință spre tapeinocefalie. Structura seriilor subliniază aportul hiperbrahicefaliei (33,3%), alături de brahicefalie (46,7%). De asemenea constatăm atenuarea hipsicefaliei mijlocii majoritare (53,2%) prin prezența procentelor de hipsicefalie moderată (30,2%), și deci a tendinței spre o hipsicefalie mai puțin pregnantă în cadrul unei hipsicefalii practic exclusive.

Metriocefalia cu procente net majoritare (67,3%) își alătură în structura seriei procente considerabile de tapeinocefalie (23,3%), atestînd prin aceasta poziția mediei sub centrul categoriei metriocefale.

Caracterele de observație care se referă la calotă indică procente paritare de occipitale plate (44,6%) și mijlocii (43,5%), ceea ce concordă cu tendința constatată a diametrului g-op spre valori mai ridicate.

Procentul mare de frunți drepte (72,3%) este cu totul în acord cu tipologia frunții feminine.

CARACTERELE MASIVULUI FACIAL

Dimensional, lățimea feței este mijlocie ușor supracentrală, fapt de altfel bine susținut de procentele masive ale categoriei mijlocii (61,9%), alături de care balansul dintre procentele categoriei de zy-zy late (23,4%) și înguste (10,0%) marchează doar o tendință spre valori mai crescute.

Lungimea feței se prezintă incipient înaltă. Repartiția procentuală pe categorii se caracterizează prin prezența aproape paritară a fețelor mijlocii (39,5%) și înalte (35,1%), alături de care seria înclină ușor spre categoriile de valori mai mari.

Se reține că nivelul de dezvoltare a lungimii feței domină pe cel al lățimii, însă nivelele valorice nu se disjung în mod marcat.

Conformativ, din valoarea indicelui facial rezultă că seria noastră se situează în cadrul leptoprosopiei sub centrul categoriei. Structura seriei arată o repartizare oarecum plafonată pentru categoriile de mezoprosopie (29,3%), leptoprosopie (39,8%), hiperleptoprosopie (20,3%); seria înclină mai curînd spre mezoprosopie decît spre hiperleptoprosopie, antrenînd prin aceasta poziția medie.

Caracterele feței, în ceea ce privește conturul facial, înscriu o preponderență de fețe ovale (38,4%), urmate de fețe dreptunghiulare (26,3%).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În cadrul conturului facial, preponderența unor fețe ovale este în mare parte oglindirea specificului sexual feminin. Preponderența formelor leptomorfe este concordantă cu indicele facial găsit.

Din punctul de vedere al reliefului malarele sînt preponderent mijlocii (63,7%), cu tendință spre șterse (20,1% șterse față de 16,2% puternice), ceea ce este de reținut, dat fiind că dimorfismul sexual pentru acest

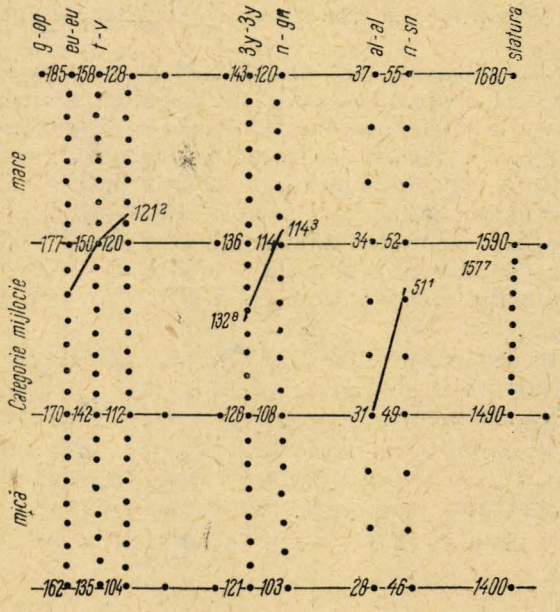

2

Fig. 2. — Morfograma taxonomică — dimensiuni ♀ (muncitoare textiliste, Pitești) N. 278.

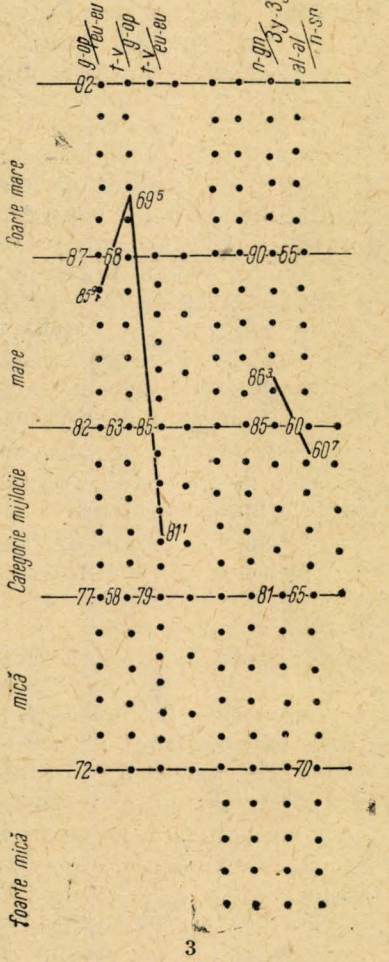

3

Fig. 3. — Morfograma taxonomică — indici (muncitoare textiliste, Pitești) N. 278.

caracter se manifestă în general în sensul tendinței feminine de accentuare a reliefului malarelor. Orientarea malarelor este majoritar mijlocie (52,2%), fără tendințe.

Mentonul este adese așters (42,8%) sau mijlociu de conturat (40,3%); aici ne situăm în cadrul curent pentru sexul feminin, bărbiile cu energie de contur fiind mai curînd proprii sexului masculin.

Ramura mandibulei înscrie multe procente de orientare oblică (65,4%), după care urmează orientarea mijlocie (30,2%). Acest aspect va fi reținut pentru interpretarea taxonomică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CARACTERELE NASULUI

Considerate în omologare, aplicînd scărilor masculine un decalaj în conformitate cu forța dimorfismului sexual curent pentru această formație, caracterele nasului se prezintă după cum urmează : lungimea nasului se situează la limita superioară a categoriei mijlocii ; repartiția procentuală arată că, pe lîngă procentele majoritare ale nasurilor mijlociu de lungi (37,9%), cele lungi sînt aproape tot atît de frecvente (30,7%) și tendința seriei înclină cert către valori mari.

Lățimea nasului se prezintă a fi la pragul dintre categoria nasurilor înguste și mijlocii ; nasurile mijlocii (37,1%) egalează aproape pe cele înguste (40,3%).

Nivelul de dezvoltare a înălțimii nasului domină deci pe cel al dezvoltării în lățime, însă decalajul de nivel nu este marcat.

Conformația nasului, situată în clasificarea mai detaliată a lui Eg. v Eickstedt, se înscrie în categoria mijlocie în zona apropiată de categoria nasurilor lungi. De altfel, indicația dată de repartiția procentuală arată înclinarea seriei în avantajul formelor leptomorfe (41,9% înguste și foarte înguste față de 22,0% late și foarte late).

În ceea ce privește aprecierea frecvenței pe categorii ale profilului spatelui nasului în lumina semnificației sale taxonomice, trebuie în special să se țină seama de aspectul dimorfismului sexual pentru acest caracter. Într-una și aceeași populație, seria feminină înregistrează procente mult mai scăzute de nasuri convexe decît seria masculină aparținentă și nu va pune accentul majoritar pe această categorie. De aceea, pe lîngă procentele de 50,7% nasuri cu profil drept, cele 37,0% convexe indică pentru o serie feminină un procentaj ridicat pentru acest tip de nas.

Orientarea orizontală a planșeului nazal este cea mai frecventă (65,4%), urmată de cea ascendentă (30,2%), pentru care nu trebuie pierdut din vedere specificul sexului feminin, care realizează mai des astfel de orientare. Se reține că în seria noastră ele nu sînt date de profiluri de nas concave, care au fost foarte rare (4,0%).

CARACTERELE PIGMENTAȚIEI

Atît părul, cît și ochii se înscriu masiv în categoriile de pigmentație închisă (ochi de culoare închisă 70,9%, păr brun-negru 88,4%).

Irisul deschis și părul blond practic nu există.

CARACTERELE CORPORALE

Din caracterele corporale înregistrate pe seria noastră cu valoare de caracterizare mai generală, se vor reține următoarele date :

Statura s-a situat la limita superioară a categoriei mijlocii spre supramijlocie. Repartiția procentuală arată o oarecare nivelare în repartiția pe categorii a acestui caracter ; totuși, considerînd comparativ categoriile de staturi mari și staturi mici, se desprinde tendința seriei spre staturi mari (28,3% staturi mari față de 10,7% staturi mici, după scara Martin).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Raportul direct al șezîndei la statură, exprimat prin indicele cormic, clasează seria noastră în categoria macrocormă. Repartiția procentuală arată predominanța acestei categorii (52,1%), alături de care însă procentele metriocorme sînt substanțiale (30,7%).

Forma trunchiului sesizată prin indicele acromio-iliac clasifică seria în categoria trunchiurilor rectangulare atît prin valoarea medie, cît și prin procentele masive de cazuri în această categorie (84,5%).

Raportul dintre greutate și statură stabilit cu ajutorul indicelui Rohrer arată eutrofie. Procentele de eutrofie (41,5%) sînt preponderente; există un balans între categoriile sub- și supraeutrofice și o tendință netă spre hipertrofie (16,6% hiper față de numai 2,9% hipo).

Indicele de adipozitate Lorenz repartizează mai curînd plafonat cazurile în categoriile slabe, puțin slabe, puțin grase, grase. Există totuși o tendință în avantajul categoriilor de plus variante.

Recapitulînd datele obținute, linia majoră conturată de o anumită orientare a caracterelor în care calota prin complexul său asociativ de nivele valorice dimensionale etajate în sensulunor g-op mijlocii, eu-eu late, t-v înalte, conformativ puternic brahicefală — hipsicefală — metriocefală, în prezența numeroaselor occipitale plate, vine cu suficiente caracteristici prinse în complex pentru a fundamenta o încadrare în tiparul general asociativ cunoscut pentru calotele preponderent dinaride.

Predominanța lungimilor față de lățimi în cadrul masivului facial și al nasului rezultînd conformații leptomorfe, procentele evident ridicate de orientare oblică a ramurii mandibulei, de nasuri convexe, pigmentație închisă a ochiului și a părului cu o lipsă practic totală a irisului deschis și a părului blond, cu tendința staturii spre categorii de statură înaltă, conțin elemente de atestare a prezenței susținute a componenței dinaride.

Evident, se reținn, dar pe al doilea plan, influențe care au atenuat planul general de organizare a calotei dinaride și care au adus un complex de intervenții, din care a rezultat o alungire a calotei în prezența lățimii calotei, totuși bine dezvoltată, înălțimea calotei nu atît de marcată, alături de care găsim o hipsicefalie mai temperată, iar metriocefalia tinde spre tapeinocefalie. În această suită putem recunoaște o amprentă a interferării componentei alpine.

Componenta mediteranidă ar putea fi considerată tributară occipitalelor bombate în cadrul unor calote mijlociu dimensionate; intervenției acestei componente i se datoresc accentuarea procentuală a contururilor faciale ovale, dimensionarea facială longitudinală mai redusă, procente de relief șters al malarelor, iar concomitent cu dinaricul și alpinul o participare în comun la pigmentația înschisă.

Se cunosc manifestările componentei ost-baltice prin semnalmentele sale specifice la nivelul existenței de procente de malare puternice, procente de orientare frontală a acestora, contururi faciale pentagonale, planșeuri nazale ascendente, dar cu slabă intervenție la nivelul profilului nasului, unde profilurile concave sînt rare. De asemenea, privitor la procesele de depigmentare.

Componenta nordică, în generalitatea unor complexe dimensionale de nivel valoric mijlociu (deci fără forța caracteristică acestei componente

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

pentru g-op, n-gn, n-sn) și a unei pigmentații aproape exclusiv închisă, nu se impune ca o componentă de bază. Ea participă prin procente de nasuri înguste, planșeuri nazale orizontale, profiluri de nasuri drepte, contururi dreptunghiulare ale feței.

Formulînd generalitatea care se desprinde din ansamblul caracterelor studiate, apartenența complexului tipologic al femeilor din arealul Piteștiului, muncitoare la Filatura din Pitești, se orintează spre o preponderență dinaridă atenuată și interferată de participări ale componentei alpine, mediteranide, mai puțin nordice și ost-baltice.

Centrul de cercetări antropologice București

Primit la redacție la 16 iulie 1967.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONTRIBUȚIE LA STUDIUL DIFERENȚIERII MORFOLOGICE ÎN FUNCȚIE DE PROFILUL DE MUNCĂ

NOTA III: SELECȚIE ȘI ADAPTABILITATE

DE

TH. ENĂCHESCU, SUZANA GRINȚESCU-POP și VL. GEORGESCU

572.512.025 (498)

Admițînd existența unui factor general de corelare între indicatorii cefalo-faciali și cei corporali, s-a regrupat un lot restrîns de muncitori forestieri în funcție de primele caractere, obținîndu-se eșantioane distincte, fără a se mai constata diferențieri corporale, ca într-o lucrare anterioră, cînd obiectul clasificării a fost specificul muncii. S-a conchis că factorul muncă a constituit, în principal, cauza diferențierilor corporale instalate condiționat de plasticitate, vîrsta tînără de încadrare în muncă și practicarea acesteia timp îndelungat (peste 10 ani), rolul selecției fizice, de dirijare inițială către un anume fel de muncă, fiind secundar.

Contribuția de față se înscrie în seria de lucrări privind antropologia fizică a muncii, în cadrul căreia autorii își propun să analizeze acțiunea muncii ca factor diferențiator al structurii antropologice.

Într-un articol precedent (2) s-a pus în evidență pe un lot de muncitori forestieri faptul că, în funcție de profilul de muncă, s-au observat anumite diferențieri corporale cu caracter funcțional, care reprezentau o conformație mai adecvată la cerințele specifice de muncă. Astfel, corhănitului, care este o muncă de suprasolicitare energetică în general cu accentuarea solicitărilor trenului corporal anterior, i-au corespuns indivizi de statură mică, cu dezvoltare relativ mai puternică a trenului anterior; încărcatul vagoanelor, efectuat prin împingerea și rostogolirea bușteniilor cu țapina, care solicită în mod preponderent trenul posterior, a condus la obținerea unor valori superioare pentru acest segment corporal; în sfîrșit, fasonatul motorizat al arborilor, care reclamă reactivitate

ST. CERC. ANTROPOL., 1967, T. 4, NR. 2, P. 235–239

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nervoasă crescută şi supleţe corporală, era practicat de indivizi relativ longilini faţă de celelalte grupe de muncă ale lotului de forestieri.

Întrebarea care se punea era aceea de a se şti dacă aceste diferenţieri grupale erau datorite atragerii către sectorul de muncă respectiv a indivizilor cu conformaţia cea mai adecvată (selecţie) sau dacă nu cumva această conformaţie s-a dobîndit pe parcurs, în funcţie de solicitările specificului de muncă (adaptare).

Un prim pas spre răspunsul la această chestiune ne-a apărut a fi compararea dintre comportamentul caracterelor corporale, direct antrenate în procesul de muncă, şi caracterele cefalo-faciale, rămase în mod practic nesolicitate în acest proces.

Se diferenţiază şi caracterele cefalo-faciale, în funcţie de profilul de muncă, la fel ca şi caracterele corporale?

În acest caz, răspunsul afirmativ ar conduce la ideea de selecţie, pornindu-se, pe plan general, de la premisa unei corelări corporalo-cefalice.

Tabelul nr. 1

Diferenţierea caracterelor cefalo-faciale ale muncitorilor forestieri în funcţie de profilul de muncă

Caractere	Specific de muncă						Test t intergrupal ($p < 0,05$)		
	corhănit		încărcat		fasonat motor		corhănit încărcat	corhănit motor	încărcat motor
	N	M	N	M	N	M			
g — op	9	182,1	9	182,2	5	184,6	0	0	0
eu — eu	9	155,8	9	158,0	5	157,6	0	0	0
t — v	9	130,7	9	128,0	5	131,0	0	0	0
zy — zy	9	139,6	9	142,7	5	142,7	0	0	0
n — gn	9	124,2	9	130,1	5	127,6	0	0	0
n — sto	9	78,1	9	80,7	5	79,4	0	0	0
n — sn	9	56,5	9	57,8	5	56,8	0	0	0
al — al	9	35,0	9	36,0	5	35,4	0	0	0
eu—eu/g —op	9	85,7	9	86,7	5	85,4	0	0	0
t—v/ g —op	9	71,9	9	70,3	5	71,0	0	0	0
t—v/eu —zy	9	83,9	9	80,7	5	83,2	0	0	0
n—gn/zy—zy	9	89,0	9	91,2	5	89,2	0	0	0
al—al/n —sn	9	63,5	9	63,5	5	62,5	0	0	0

Testarea aplicată a demonstrat (tabelul nr. 1) că materialul nostru nu este concludent pentru a susţine diferenţierea vreunui parametru cefalo-facial în funcţie de specificul de muncă. Cu alte cuvinte, diferenţierea nu s-a produs decît pentru caracterele corporale, şi aceasta în mod exclusiv.

Dar rezultatul negativ obţinut pentru diferenţierea caracterelor cefalo-faciale s-ar mai fi putut datora şi unei uniformităţi iniţiale a caracterelor cefalo-faciale, care în acest caz nu ar fi permis evidenţierea acţiunii procesului selectiv al muncii.

S-a trecut, de aceea, pe baza unei analize de morfogramare taxonomică (3), la izolarea tipurilor antropologice de calote şi feţe prezente la lotul de forestieri şi apoi la verificarea prin testare a varietăţii acestor tip uri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Tipurile de calote cefalice și de fețe ale loturilor de forestieri

Caractere	Tipuri de calotă						Test t intergrupal ($p < 0,05$)		
	I		II		III		I/II	I/III	II/III
	N	M	N	M	N	M			
g — op	6	180,5	12	182,0	4	187,8	0	—	—
eu — eu	6	159,5	12	157,1	4	152,2	+	+	+
t — v	6	127,5	12	132,9	4	127,8	—	0	+
eu—eu/ g—op	6	88,42	12	86,34	4	81,10	0	+	+
t—v/ g—op	6	70,73	12	73,08	4	68,05	—	+	+
t—v/eu—eu	6	79,47	12	84,66	4	83,88	—	—	0
	Tipuri de față								
n — gn	9	135,2	5	127,8	8	120,4	+	+	+
zy — zy	9	145,5	5	140,8	8	137,6	+	+	0
n—gn/ zy—zy	9	92,9	5	90,8	8	87,3	+	+	+

Așa cum reiese din tabelul nr. 2, testele au arătat diferențieri concludente pentru susținerea veridicității tipurilor izolate, atît pentru calotă, cît și pentru față, izolîndu-se pentru fiecare în parte cîte trei tipuri distincte.

După cum s-a văzut, atunci cînd grupările s-au constituit în funcție de specificul de muncă, apăruseră diferențieri corporale, dar acestora nu le corespundea și o diferențiere cefalo-facială.

Invers se ridică acum chestiunea : diferențierii cefalo-faciale a lotului de forestieri îi corespunde în mod spontan — independent deci de intervenția factorilor de muncă — o diferențiere corporală ?

Tabelul nr. 3

Diferențierea caracterelor corporale în funcție de tipurile calotei cefalice și de tipurile feței

Caractere	Corespondente corporale ale tipurilor de calotă						Test t intergrupal ($p < 0,05$)		
	I		II		III		I/I	I/III	II/III
	N	M	N	M	N	M			
pondere	6	64,08	12	61,76	4	62,00	0	0	0
statură	6	1640,2	12	1670,5	4	1655,5	0	0	0
P/S³ (Rohrer)	6	1,45	12	1,35	4	1,36	0	0	0
a—a/circ. toracică (Kretschmer)	6	42,63	12	43,83	4	41,45	0	0	+
ic—ic/a—a	6	75,39	12	73,14	4	74,13	0	0	0
	Corespondente corporale ale tipurilor de față								
pondere	9	63,6	5	62,00	8	57,20	0	0	0
statură	9	1659,6	5	1672,7	8	1650,3	0	0	0
P/S³ (Rohrer)	9	1,44	5	1,44	8	1,28	0	0	0
a—a/circ. toracică (Kretschmer)	9	42,14	5	43,66	8	43,88	0	—	0
ic—ic/a—a	9	75,44	5	75,04	8	12,72	0	0	0

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Testele aplicate în cazul acestei ipoteze de lucru au demonstrat (tabelul nr. 3) că materialul pe care s-a lucrat nu prezenta şi o diferenţiere corporală corelativă în funcţie de tipologia calotei sau a feţei.

Care poate fi semnificaţia acestei situaţii?

Se ştie că în mod normal există un grad destul de strîns de corelaţie între conformaţia cefalică şi conformaţia corporală (4). Inexistenţa practică a acesteia pe materialul nostru presupune în mod obligatoriu intervenţia unui factor modificator, care în cazul nostru nu poate fi altul decît munca.

Prin solicitările sale specifice, munca a condus la o dezvoltare corporală care a putut să şteargă pînă la desfiinţare structurile antropologice corelative dintre extremitatea cefalică şi corp, dezvoltînd de fiecare dată, pe un fond de plasticitate preexistent, regiunea corporală cea mai intens solicitată. Aceasta cu atît mai mult cu cît vîrsta foarte tînără de încadrare în muncă şi timpul îndelungat de practicare a unui anumit specific de muncă şi-au lăsat amprenta asupra corpului (1).

Dar tocmai această situaţie presupune în mod hotărît intervenţia factorilor de adaptare, şi nu a acelora de selecţie.

În mod practic se poate conchide că muncitorii forestieri s-au repartizat la locurile de muncă independent de conformaţia şi aptitudinile funcţionale corespunzătoare, dar că, ulterior, munca i-a modelat în mod specific.

*

Această cercetare pe un lot mic de forestieri a avut un caracter de investigaţie preliminară, cu ajutorul căreia s-a urmărit să se depisteze direcţia şi modalitatea de acţiune a factorilor de muncă asupra organismului uman.

Pentru o mai bună precizare a raportului organism-muncă, ni se pare necesar ca într-o primă etapă de lucru să se studieze în mod comparativ loturi speciale de muncă, dintre care unele de muncitori abia încadraţi la locul de muncă şi altele de muncitori cu o mare vechime şi stabilitate de încadrare pe acelaşi loc de muncă.

În măsura în care existenţa unui proces de adaptabilitate s-ar confirma, într-o a doua etapă s-ar impune urmărirea longitudinală a constituirii şi desăvîrşirii acestui proces.

Aceasta ne apare a fi dezvoltarea firească şi de perspectivă a rezultatelor obţinute prin cercetarea unui lot de forestieri, care, fiind întreprinsă pe un număr mai restrîns de cazuri, a îndeplinit rolul — de loc de neglijat — de orientare în problemă, înainte de a se trece la un experiment de tip de masă.

BIBLIOGRAFIE

1. Grinţescu-Pop Suzana şi Enăchescu Th., *Contribuţii la studiul diferenţierii morfologice a unui lot de forestieri în funcţie de profilul de muncă* (I), St. şi cerc. antrop., 1966, 3, *1*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

2. Enăchescu Th., Grințescu-Pop Suzana și Georgescu Vl., *Contribuții la studiul diferențierii morfologice în funcție de profilul de muncă.* Nota II: *Profilul de muncă ca factor selectiv și modelator al conformației morfologice*, St. și cerc. antrop., 1967, **4**, *1*.
3. Grințescu-Pop Suzana, Enăchescu Th. și Georgescu Vl., *Morfograma taxonomică*, St. și cerc. antrop., 1965, **2**, *1*.
4. Hesch M., Archiv für Rassenbilder, 1926.

Centrul de cercetări antropologice al Academiei, București

Primit în redacție la 16 iunie 1967.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Proishojdenie i etniceskaia istoria ruskovo naroda, po antropologiceskim dannim (Originea și istoria etnică a poporului rus, după datele antropologice), Lucrările Institutului de etnografie N. N. Mikluho-Maklay, Serie Nouă, Edit. Nauka, Moscova, 1965, t. 88

572(= 82)048

Această lucrare colectivă, apărută sub redacția prof. V. V. Bunak, care este în același timp și autorul principal, prezintă rezultatele cercetărilor întreprinse de Expediția antropologică rusă (1955—1959), organizată de Secția antropologică a Institutului de etnografie al Academiei de Științe din U. R. S. S., în colaborare cu institutul de antropologie al Universității din Moscova. Datele antropologice se referă la 17 000 de bărbați și femei de vîrstă adultă repartizați în 107 grupe, după marile regiuni ale R. S. F. S. Ruse.

Lucrarea cuprinde 15 capitole, precedate de o prefață și urmate de un scurt bilanț al rezultatelor obținute, de o foarte bogată bibliografie și de trei capitole anexe.

Prefața, semnată de V. V. Bunak, expune planul general al lucrării și precizează contribuția fiecărui colaborator.

Capitolul I. (V. V. Bunak) prezintă un istoric al cercetărilor referitoare la poporul rus, anterioare anului 1950. El este completat de anexa I, formată dintr-un tabel alcătuit de I.A. Durnovo, conținînd mediile datelor obținute de aceste cercetări mai vechi.

Capitolul al II-lea (V. V. Bunak în colaborare cu I. S. Komarova) se ocupă de repartiția materialului studiat după vîrstă, sex și profesie și prezintă munca Expediției antropologice ruse, precum și scopurile urmărite.

Capitolul al III-lea (V. V. Bunak) conține lista caracterelor studiate și expune tehnicile și metodele urmate.

Capitolul al IV-lea (V. V. Bunak și V. K. Jomova) analizează variabilitatea, după grupele de vîrstă și de sex, a principalelor caractere antropologice.

Capitolul al V-lea (V. V. Bunak) se ocupă de studiul gradului de variabilitate (după valorile sigmatice) a principalelor caractere studiate, stabilește șapte categorii și indică grupele regionale care corespund la fiecare din ele. Acest procedeu permite autorului de a preciza gradul de variabilitate a fiecărui caracter în cele 107 grupe regionale care constituie seria sa de studii.

Capitolele al VI-lea și al VII-lea (V. V. Bunak) stabilesc caracteristicile antropometrice valori absolute și indici), precum și caracteristicile descriptive ale grupelor regionale.

Capitolul al VIII-lea (V. V. Bunak) prezintă caracteristicile antropologice generale ale poporului rus, luate în ansamblul său, în comparație cu alte popoare (formînd o singură serie sintetică ! !).

ST CERC. ANTROPOL., 1967, T. 4, NR. 2, P. 241–243

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Capitolul al IX-lea (V. V. Bunak în colaborare cu G. M. Davidova şi V. Z. Jurovskaia) prezintă coeficientul de corelaţie calculat pentru caracterele studiate, ceea ce permite autorilor să precizeze gradul de legătură dintre ele.

Capitolul al X-lea (V.V. Bunak) este consacrat studiului variantelor regionale (geografice) ale „tipului antropologic rus". Aceste variante sînt definite prin combinările prezentate de acele caractere studiate a căror variabilitate s-a adeverit a fi cea mai amplă. Dintre cele 12 variante astfel stabilite, autorul distinge patru mai importante: varianta Ilmen-Belozersk, varianta Don-Sursk, varianta Volga-Viatka, varianta din Oka superioră.

În capitolul al XI-lea (V. V. Bunak) se prezintă o comportare a principalelor variante stabilite anterior cu grupele etnice vecine (finezi, letoni, lituanieni etc).

Capitolul al XII-lea (V. V. Bunak) este consacrat unui studiu de rasiogeneză, în care scop autorul trece în revistă toate materialele paleantropologice de care dispune atît pentru regiunea studiată, cît şi pentru regiunile imediat vecine.

În capitolul al XIII-lea, T.I. Alexeeva aprofundează comparaţia structurii antropologice a poporului rus cu aceea a celorlalte grupe etnice din Uniunea Sovietică, pentru a trece apoi, în capitolul al XIV-lea, la studiul caracterelor craniologice ale grupurilor slave ce au locuit pe teritoriul rus în evul mediu.

În capitolul al XV-lea, V. V. Bunak pune cîteva probleme ridicate de istoria etnică în linii mari zonele dialectale şi etnografice, avînd fiecare particularităţile lor istorice proprii.

În ultimul capitol, prof. V. V. Bunak prezintă (în 2 pagini) principalele concluzii ce se desprind din această vastă lucrare. El consideră că variantele identificate în structura antropologică a poporului rus s-au format în urma amestecului, în doze diferite, al slavilor orientali cu triburile preslave, care locuiseră pe teritoriul ocupat azi de poporul rus. Aceste triburi prezentau tipuri antropologice diferite, dintre care principalele sînt tipul baltic, tipul uralian şi tipul pontic. Unele date antropologice fac pe autor să ajungă la concluzia că atît slavii, cît şi preslavii s-au format dintr-un acelaşi tip neolitic vechi (poate chiar mezolitic), pe care V.V. Bunak îl denumeşte tipul paleoeuropoid oriental.

Anexa II completează în mod fericit această lucrare, prezentînd date numeroase asupra caracterelor corporale (inclusiv proporţiile), în timp ce anexa III (formată din 42 de tabele) prezintă parametrii statistici (M şi sigma) ai caracterelor antropometrice şi descriptive (notate prin cifre) ale grupelor regionale.

În ansamblul ei, această lucrare a prof. V. V. Bunak şi a colaboratorilor săi reprezintă studiul cel mai complet apărut pînă în prezent asupra antropologiei poporului rus. Bogăţia materialului, analiza multilaterală şi întotdeauna foarte adîncită a documentelor antropologice (prezentate în numeroase tabele, grafice şi hărţi), caracterul foarte complet al referinţelor bibliografice fac din această lucrare o contribuţie de prim ordin la studiul antropologic al Uniunii Sovietice. Nu trebuie să uităm că prof. V. V. Bunak este un antropolog de mare clasă şi că şcoala lui se numără printre marile şcoli antropologice ale Europei. Nu se poate decît regreta absenţa totală a ilustraţiilor fotografice.

Olga Necrasov

MARILE CENTRE ANTROPOLOGICE DIN LUME *: Institutele pariziene consacrate antropologiei

Parisul este unul din centrele culturale şi ştiinţifice din lume unde antropologia a cunoscut o dezvoltare deosebit de fecundă, atît pe linia cercetării ştiinţifice, cît şi pe linia învăţămîntului. Aceasta face ca astăzi capitala Franţei să numere următoarele organizaţii şi institute

*) Revista noastră îşi propune să publice informaţii asupra dezvoltării antropologiei în lume.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

principale consacrate antropologiei : Societatea de antropologie din Paris, Societatea de biometrie umană, Laboratorul de antropologie al Universităţii, Institutul de paleontologie umană, Laboratorul de biometrie umană al C. N. R. S., Centrul de cercetări antropologice, Muzeul omului, Şcoala de antropologie şi Laboratorul de antropologie de la „Ecole des Hautes Etudes".

Cea mai veche instituţie antropologică de la Paris a fost Catedra de anatomie şi istorie naturală a omului, creată de Serres, în 1838, la Muséum National d'Histoire Naturelle (instituţie uriaşă, care nu adăposteşte numai colecţii, dar şi institute de cercetare). În 1855, noul ei titular, De Quatrefages, o transformă în Catedra de antropologie.

În acest fel, numele antropologiei se înscrie oficial în nomenclatura institutelor ştiinţifice din Franţa. Această catedră de la Muséum va absorbi în 1925 Muzeul de etnografie de la Trocadero (fundat în 1877 de Hamy), devenind în 1938 Muzeul omului (dirijat de Rivet, apoi de H. Vallois, directorul său actual fiind J. Millot). Prin aceasta, ideile lui De Quatrefages referitoare la necesitatea unei antropologii totale, care să reprezinte cît mai bine studiul multilateral al omului, luat în întregul său, capătă o afirmare şi o dezvoltare pe care acesta nu le-a putut asigura în secolul trecut.

Cîţiva ani mai tîrziu după înfiinţarea catedrei de antropologie de la Muséum, în anul apariţiei *Originii speciilor* (1859), Paul Broca înfiinţează Societatea de antropologie din Paris, care poate fi socotită, pe drept cuvînt, ca prima societate din lume purtînd acest titlu. Nu trebuie însă să uităm că şi ea a avut un precursor : Societatea observatorilor omului, fundată la Paris în 1799, ale cărei proiecte de lucru cuprindeau, printre altele, şi o „Topografie antropologică a Franţei", precum şi o „Antropografie a diferitelor regiuni ale lumii".

Un an după apariţia ei, Societatea de antropologie, care a cunoscut un deosebit succes, înfiinţează periodicul „Bulletins et Mémoires de la Société d'Anthropologie de Paris", care rămîne şi azi o revistă de mare prestigiu internaţional, ca şi revista" „L'Anthropologie", fundată în 1890. Pe lîngă această societate, Broca organizează un laborator de antropologie, care, în 1868, va fi rataşat la „Ecole pratique des Hautes Etudes", creînd apoi, în 1876, celebra Şcoală de antropologie, care va asigura predarea antropologiei integrale. Azi, această şcoală numără nouă catedre consacrate antropologiei, luate în sens larg, în timp ce la înfiinţare ea nu avea decît şase.

Un moment important în dezvoltarea antropologiei la Paris îl constituie înfiinţarea în 1912 a Institutului de paleontologie umană, al cărui prim director a fost M. Boule, urmat, după moartea acestuia, de H. Vallois. Această instituţie publică regulat monografii importante din domeniul paleontologiei umane, dintre care unele constituie adevărate modele ale modului cum trebuie să fie conceput studiul multilateral al omului fosil.

Dezvoltarea antropologiei în cadrul universităţii pariziene este puţin mai tardivă. Într-adevăr, abia în 1925 se creează un institut de etnologie (care cuprinde şi cursuri de antropologie), înfiinţîndu-se apoi, în 1949, la Facultatea de ştiinţe un laborator exclusiv consacrat acestei discipline. Primul titular al cursurilor predate aici este H. V. Vallois, urmat după 1960 de G. Olivier. Învăţămîntul antropologic din cadrul acestei facultăţi va fi mereu dezvoltat, astfel, încît el constituie de fapt o secţie în cadrul căreia sînt predate patru cursuri de către specialişti de mare prestigiu (J. Piveteau, membru al Academiei de ştiinţe : paleontologie umană ; J. Hiernaux : genetica populaţiilor ; G. Olivier : formarea raselor ; Genet-Varcin : probleme speciale de paleontologie umană). Crearea Centrului naţional de cercetări ştiinţifice (C. N. R. S.), care cuprinde şi o secţie specială de antropologie, etnografie şi preistorie, a făcut posibilă înfiinţarea în 1959 a unui alt organism consacrat antropologiei : Centrul de cercetări antropologice, dirijat de R. Gessain. Tot în cadrul C. N. R. S. s-a dezvoltat şi Laboratorul de biometrie umană, dirijat de E. Schreider, care este în acelaşi timp şi redactorul şef al unei alte reviste antropologice din Paris, „Revista societăţii de biometrie umană" (fosta „Biotypologie").

Vom prezenta principalele direcţii de cercetare în numărul viitor.

Olga Necrasov

ACADEMIA R. S. R. BIBLIOTECA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

C. MAXIMILIAN în colaborare cu V. V. CARAMELEA, P. FIRU şi ADINA NEGREA-GHERGA, **Sărata Monteoru, Studiu antropologic,** 1962, 219 p. + 3 pl., 23,10 lei.

Sub îngrijirea acad. ŞT.- M. MILCU şi HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ţara Haţegului-Clopotiva,** 1958, 241 p. + 86 pl., 30 lei.

Sub îngrijirea acad. ŞT.- M. MILCU şi HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ţinutul Pădurenilor, satul Bătrîna,** 1961, 408 p. + 17 pl., 52,50 lei.

Probleme de antropologie :

vol. I, 1954, 234 p., 9,45 lei.
vol. II, 1956, 356 p. + 10 pl., 14,45 lei.
vol. III, 1957, 332 p. + 3 pl., 14,50 lei.
vol. IV, 1959, 261 p. + 15 pl.. 12,40 lei.
vol. V, 1960, 272 p. + 10 pl., 13,10 lei.
vol. VI, 1961, 184 p. + 7 pl., 10,30 lei.
vol. VII, 1963, 272 p. + 6 pl., 16 lei.

St. cerc. antropol., tomul 4, nr. 2, Bucureşti, 1967

43.881 **Lei 20**

I.P.I. – c. 5784

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro